

ADAM

QUEER & GELOVIG

**PELGRIMEREN
MET PRIDE**

**KETI KOTI MET
MERCEDES
ZANDWIJKEN**

CORIEN VAN ZWEDEN:

**'80 jaar God,
oorlog en
mijn vader'**

**VELE HANDEN OP
BOERDERIJ
DE MEENT**

**ZINNIGE
BOEKEN**

**Ik wil meer
bezieling,
betekenis
en verbinding.**

holyhub.nl

Jouw boodschap ook in ADAM?

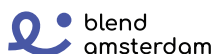
Stuur een mail naar
redactie@protestantsamsterdam.nl
en ontdek de mogelijkheden van
adverteren in ADAM.

**Geniet van heerlijke koffie,
huisgemaakte taart en vega(n)
soep in de unieke sfeer van de
historische werfkelders van de
Diaconie Amsterdam.**

Blend Amsterdam
ondersteunt jongvolwassenen bij
integratie en re-integratie.

:)

Ontdek Blend Café

Nieuwe Herengracht 18, werfkelder
di, do en vrij 9:30 uur tot 14:00 uur
Meer info en actuele openingstijden:
www.blend.amsterdam

 Protestantse Kerk
Amsterdam

31 JULI 2024

Together: Pride in de Wester

Talkshows

- LHBTQIA+ en religie in de stad
- Queer jongeren over kerk en geloof

Dragshow

Human Library

Expositie gelovige LHBTQIA+ers
in beeld

Let's dance!

Meer info op
protestantsamsterdam.nl/pride
of via de QR code

COLOFON

ADAM is een uitgave van de Protestantse Kerk Amsterdam (PKA) en verschijnt 4 x per jaar. Met dit magazine willen we alle Amsterdammers, gelovig of niet, inspireren, zich laten verwonderen en hen kennis laten maken met de diepte en inhoud die de Protestantse Kerk in Amsterdam te bieden heeft. De naam ADAM verwijst naar de eerste mens uit het scheppingsverhaal ('mannelijk en vrouwelijk schiep Hij de mens') en naar Amsterdam, dat afgekort als A'dam te lezen valt in deze naam.

ADAM wordt geproduceerd op FSC-papier, van hout uit verantwoord beheerde bossen. De gebruikte inktsoorten zijn bio-inkten, oxydatief drogende inkt. De reactie van de inkt met het papier kun je ruiken wanneer je ADAM openslaat. Het folie waarin we ADAM versturen is 100% recyclebaar en heeft een TUV Austria BioBased 4 sterren – certificatie.

VORMGEVING VillaGrafica

COVERFOTO Sandra Haverman

DRUKWERK Damen Drukkers

**Protestantse Kerk
Amsterdam**

@protestantsamsterdam

Protestantse Kerk Amsterdam

protestantsamsterdam.nl

DE MAKERS VAN Z TOT A

Tekstschrijver **Hanna Yoo** heeft van haar hobby's haar werk gemaakt, en houdt zich daarom vooral bezig met muziek, theologie en mensen met een beperking. ♦ Ondernemende dominee **Tim Vreugdenhil** beschouwt z'n smartphone als kerk. Heeft een hekel aan bellen, dat wel, maar is dol op whatsappen. Woont in Bos en Lommer en loopt drie keer per week hard. ♦ Vormgever **Marlijn van der Lans** creëert het liefst vanuit chaos. Kookt graag en houdt van spelletjes. Ze kan goed escaperen uit rooms en denkt op vrijdag vooral aan wijn. ♦ Journalist en podcastmakers **Drees Koren** heeft een hoofd vol ideeën en danst op blote voeten. Thuis zetten haar vier (b)engeltjes de boel op de kop. ♦ Interviewer **Bram Kalkman** fietst door het leven, zat vorig jaar al 13.000 kilometer op de trappers en bracht zelfs zijn huwelijksreis fietsend door, van Frankrijk naar Marokko. ♦ **Rosalie Israël** is bevlogen en stadsbreed predikant-scriba, dol op vernieuwing, en ziet de kerk liefst als een lange tafel op straat, met altijd plaats voor onverwachte gasten. ♦ Niets ontgaat de camera van **Sandra Haverman**. In haar vrije tijd wandelen haar honden met haar door avontuurlijk modderig gebied. ♦ Roze predikant van Amsterdam en - ja echt - Ridder in de orde van Oranje-Nassau **Wielie Elhorst** maakt queer + kerk tot een welkome combinatie. ♦ Eigenwijze fotograaf **Marloes van Doorn** wordt altijd een beetje verliefd op degene die ze mag fotograferen. Dol op natuur, andere mensen en een wereldverbeteraar in het klein. ♦ Na haar werk als communicatiemedewerker fietst **Baukje Burggraaf** door de fietsstraten van Amsterdam, schrijft ze kinderverhalen of vind je haar in de Keizersgrachtkerk. ♦ Hoofdredacteur **Nelleke Bos** zwemt het jaar rond in het IJ, moestuinert en stookt graag vuur.

CONTACT

Voor opgave (of afmelden) mail abonnementen@protestantsamsterdam.nl of scan de code. Inhoudelijke vragen of ideeën: redactie@protestantsamsterdam.nl
NL68 RABO 0373 7414 80 Protestantse Gemeente te Amsterdam inz. Kerkblad

INHOUD

8

TWEEGESPREK

*Vereniging van
Vrijzinnige
Protestanten &
Internationale Soefi
Beweging over
vrijheid in het geloof*

13

HART & ZIEL

14

KLAVERTJE DRIE

Alledaags geluk

16

INTERVIEW

met Corien van Zweden

22

AGENDA

Niet te missen

26

LIEVE STAD

*op boerderij
de Meent*

32

BOEKEN

voedsel voor de ziel

34

QUEER

in de kerk

35

KERK IN BEELD

*Muiderkerk
vroeger en nu*

40

REPORTAGE

Pride Pelgrimage

46

KUNST

De kerkmeesterkist

48

STILTE

in de stad

Vrijheid

DONATIES WELKOM

Geef de makers
een kopje koffie

Krijg ADAM
elk kwartaal op
de mat

In de zomer kan ik me vrij als een vogeltje voelen. De zon maakt het leven lichter. Toch is vrijheid een ingewikkeld en veelzijdig begrip. Zoveel plekken in de wereld zijn nu onvrij. Maar ook in een vrij land kun je vast zitten. Vrijheid betekent misschien iets anders voor mij dan voor jou. Kun je zijn wie je bent, heb je de kans om te wonen en werken, mag je uitkomen voor wat jij gelooft?

ADAM gaat op zoek naar vormen van vrijheid. Zo gaat predikant Rachelle van Andel met Soefi meester Amir Smits in gesprek over vrijheid en geloof (tweegesprek, pag. 8). Hanna Yoo bezoekt boerderij De Meent, waar mensen met verschillende achtergronden een zinvolle werkplek vinden (lieve stad, pag. 26). We sluiten ons aan bij de cirkel van verbinding, uit zorg over polarisatie in Nederland (pag. 39). Lees ook hoe de Muiderkerk met vrijheid en ons slavernijverleden omgaat, met onder meer het Ketu Koti ontbijt (kerk in beeld, pag. 35).

In de lente spraken Marja en Jacqueliën in ADAM over de liefde, en dit heeft bij lezers veel opgeroepen. Want waaraan is liefde gebonden? En hoe ga je überhaupt in gesprek vanuit je geloof, niet wetend waarin je elkaar kunt vinden? Er is niet een simpel goed of fout, veel vormen kunnen naast elkaar bestaan. Dat het belangrijk is om elkaar te horen, laat zo'n tweegesprek heel mooi zien.

Scriba en stadspredikant Rosaliene Israël wenst dan ook: 'dat we ons open en eerlijk tot elkaar en tot de mensen om ons heen durven te verhouden. Afwachtend, nieuwsgierig naar wat de ander ons leert over wie God is en hoe liefde gestalte krijgt.' Ook daarin ligt vrijheid besloten. ADAM verzamelde ook weer een agenda (pag. 22) vol inspiratie: voel je vrij om in alle nieuwsgierigheid een concert, dienst of andere activiteit bij te wonen. Ik wens je een open blik deze zomer!

Nelleke Bos

We zijn opgeroepen om vrij te zijn. Maar vergeet niet, die vrijheid is er niet om alleen je eigen behoeftes na te jagen. Dien elkaar juist liefdevol, want alles wat de wet van ons vraagt wordt samengevat in één zin: 'Heb anderen lief zoals je ook van jezelf houdt.'

~ VRIJ NAAR GALATEN 5: 13-14, DE BIJBEL

VRIJHEID IN HET GELOOF

In elke editie van ADAM Magazine gaan mensen met elkaar in gesprek over een relevant thema. Deze editie geven we het woord aan predikant Rachelle van Andel van Vrijburg en Amir Smits hoofd van de Soefi Beweging. Beiden hebben het thema van deze keer hoog in het vaandel staan: vrijheid in het geloof.

Tekst: DREES KOREN Fotografie: MARLOES VAN DOORN

RACHELLE: ‘Om te spreken over vrijheid is het voor mij van groot belang om eerst naar de basis te gaan. Naar wat je heeft gevormd. Ik kom uit een dorp van 3000 inwoners. Mijn grootvaders werkten met hun handen. In de mogelijkheden en beperkingen die ze hadden, ervoeren zij geestelijke vrijheid, wars van kerkelijke conventies en normen. Maar lichamelijk en maatschappelijk waren ze minder vrij. Ik heb van hen geleerd om de mens tegemoet te gaan zonder oordeel, uit liefde. Nu sta ik op de schouders van mijn grootvaders.’

AMIR: ‘Ik had niet zo veel grond. Ik ben niet in een stabiele, maar eerder een problematische situatie opgegroeid. Daarbij miste ik de kracht van het geloof. Als kleuter voelde ik me al aangeraakt door de ongeziene wereld. Ik keek naar de EO op televisie en hoewel ik niet kon snappen waar het over ging, zag ik iets in die devotie wat me mateloos fascineerde. Mijn moeder faciliteerde me daar later in. Ze zei: ‘Ik wil wel boeken voor je kopen, maar jij moet je eigen keuze maken.’ Ik verslond de kinderbijbel, kinderkoran en

Af en toe moet je even goed *clashen*’

hindoeïstische verhalen, want ik wist: er moet meer zijn. Ik wilde niets uitsluiten. Als tiener las ik Plato, en *De ziel van waar waarheen?* van Inayat Khan (grondlegger van de Internationale Soefi Beweging, red.). Hij gaf precies woorden aan wat ik als vierjarige gevoeld had. Aha, er is dus meer.’

RACHELLE: ‘Dat herinnert mij aan Paulus (brief aan de Galaten, red.), die schrijft: ‘Je bent geroepen tot vrijheid.’ Dat gaat over persoonlijke, geestelijke, maar ook over maatschappelijke vrijheid én het nemen van verantwoordelijkheid.’

AMIR: ‘Een van de waarden van de Soefi Beweging is geestelijke vrijheid. Je hebt wel context nodig om dat hoge ideaal te kunnen bereiken. En daarom hebben wij de innerlijke school (innerlijke ontwikkeling met een begeleider, red.). Die wordt niet geleid door iemand die je zogenaamd de weg wijst, maar door iemand met ervaring

Rachelle van Andel

(1991) is predikant bij de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Vrijburg Amsterdam. Ze woont samen met haar vriend. Vrijzinnig protestantisme is een ondogmatische stroming binnen het christendom waarin eigen inzicht een grote plaats inneemt.

die naast je staat. Voor ons geldt: iedere ziel komt op aarde met zijn eigen licht; een zoeklicht om daarmee zijn doel op aarde te vinden. En elke ziel heeft een andere toon. Samen vormt dat een symfonie.’

RACHELLE: ‘Dus het gaat ook om het oefenen met onderscheidingsvermogen.’

AMIR: ‘Ja, om te kunnen horen wanneer er ruis op de lijn is.’

WIJ EN IK

RACHELLE: ‘Ik merk dat jij spreekt over ‘wij’. Ik spreek bewust over ‘ik en mij’. Dat doe ik omdat ik recht wil doen aan de diversiteit binnen de christelijke traditie.’

AMIR: ‘Ik zie in hoe kostbaar het is, de taal. En dat je als predikant oppast dat je geen mal maakt waar iedereen maar in moet passen. Wij vermijden het woord ‘ik’, omdat het een ego-manifestatie kan zijn.’

RACHELLE: ‘Het ‘ik’ is ook een vorm van individualisme. In het dorp waar ik vandaan kom was er echt een gemeenschap waar je bij elkaar terecht kon. Tegelijkertijd kon het verstikkend zijn om te ‘moeten’ voldoen aan hoe het zogenaamd hoort. Pas later, toen ik weg was uit het dorp, leerde ik dat het juist van levensbelang is om je kwetsbaarheid ook met elkaar te delen.’

AMIR: ‘Wij spreken vaak over de maskers die we opzetten om onze kwetsbaarheid te verbergen en ons grote open hart te beschermen. Hoe word je je hier bewust van? En hoe kun je ze stukje bij beetje afzetten? Want dat is niet niks. Als jouw licht ineens alles zichtbaar maakt wat voorheen verborgen was achter je maskers, kan dat enorm confronterend zijn. Zie maar eens vrede te maken met dat wat je nooit wilde zien.’

RACHELLE: ‘Dat gaat over persoonlijke verantwoordelijkheid. Hoe kies je voor het goede? Voor welke waarden leef je? Als het goed is, helpt het geloof je daarbij.’

GEESTELIJKE VRIJHEID WORDT ANARCHIE

AMIR: ‘Voor de soefi’s geldt: wij zijn naar de aarde gestuurd door God. Hij heeft ons hier liefdevol losgelaten, zoals een vader zijn kinderen loslaat. En hij kan alleen maar hopen dat we ons naar het licht draaien en zijn liefde beantwoorden. Dat vraagt verantwoordelijkheid in combinatie met liefde. Geestelijke vrijheid wordt anarchie, maar als het ingebed is in het ideaal van liefde en harmonie, dan is schoonheid het gevolg.’

RACHELLE: ‘De filosoof Isaiah Berlin spreekt van ‘negatieve vrijheid’, vrij zijn van de inmenging van buitenaf, en ‘positieve vrijheid’, hoe geeft men de eigen vrijheid vorm?’

AMIR: ‘Er zit verschil tussen ‘vrijheid van’ en ‘vrijheid tot’. Ben je ergens van verlost of heb je de mogelijkheid ergens toe? Het laatste begrip, vrijheid tot, is voor mij persoonlijk de reden om op aarde iets toe te willen voegen.’

KIEZEN VOOR HET GOEDE

RACHELLE: ‘Dat doet me denken aan oudtestamentisch beeld van het volk van Israël dat door de woestijn geleid wordt naar de vrijheid en geroepen wordt. Als ze van het slavenjuk bevrijd worden (vrijheid van), dan blijkt het heel moeilijk te zijn om elkaar uit liefde te blijven dienen en telkens weer te kiezen voor het goede.’

AMIR: ‘We gebruiken in het soefisme graag een toetssteen: wanneer is het kleine ikje aan het woord en wanneer is iets dienend? En is naar verwachting harmonie het gevolg? Een zinvolle vraag. Maar soms, heel soms, is toch disharmonie gewenst.’

RACHELLE: ‘En vergeet niet de kracht van heilig polariseren. We zijn niet allemaal hetzelfde. Af en toe moet je even goed *clashen*. Zonder dat je iemand vastzet, zo van: jij bent zo en ik ben zo. Je hebt een gemeenschap nodig om daarmee te oefenen.’

AMIR: ‘En zo kun je leren van diversiteit van het leven. Waarheid zoeken én de waardigheid intact laten. Hopelijk werkt het als een steen in het water, heeft het een rimpeleffect. Want wat kan wat wij doen in de geloofsgemeenschap voor de wereld betekenen? Kwelt die vraag je wel eens? Ik zou zo veel meer willen bewerkstelligen. Maar tegelijkertijd voel ik een soort bescheidenheid naar God. Ik kan alleen maar doen wat ik kan.’

JOUW CIRKEL VAN INVLOED

RACHELLE: ‘Ja, natuurlijk. Het gaat ook over de vraag waartoe jij op dit moment geroepen bent en wat jouw cirkel van invloed is. Wat kun je daadwerkelijk doen? In eerste instantie ligt mijn taak toch bij

Amir Smits (1966) is hoofd van de innerlijke school Nederland van de Internationale Soefi Beweging. Hij heeft een latrelatie met zijn Curaçaose vriend. Het soefisme is een mystieke spirituele traditie met wortels in de islam en het oosters christendom. De Internationale Soefi Beweging is in 1923 door Hazrat Inayat Khan opgericht om alle Europese en Noord-Amerikaanse Soefi Centra onder één paraplu te brengen.

deze gemeenschap. Tegelijkertijd vind ik het van groot belang om juist vanuit onze positie onze handen uit te strekken naar de nood van de wereld. In onze kerk zijn ook een aantal klimaatactivisten die ons scherp houden. En laatst organiseerden we een solidariteitsmaaltijd met mensen zonder de juiste verblijfspapieren.’

AMIR: ‘Maar dat blijven individuele acties.’

RACHELLE: ‘Ja. Je raakt daar wel een snaar.’

AMIR: ‘Bij ons ook hoor. We willen graag dienstbaar zijn aan onze medemens, aan al wat leeft. Ik heb het naïeve idee dat als ik vijf mensen inspireer, en zij weer vijf mensen inspireren, het een rimpeleffect heeft.’

RACHELLE: ‘Dat loopt parallel met het innerlijke werk dat jij doet en wij op onze manier in de gemeenschap ook doen. Hoe kun je aanwezig zijn zonder iets meteen op te moeten lossen? Hoe kun je aandacht oefenen, je blijven verwonderen? Soms zit hem dat in de grote vraagstukken, maar soms ook in de kleine dagelijkse dingen. Voor mij geldt dat bijvoorbeeld voor dansen. Als ik dans, voel ik mij vrij. Ik houd er ook van om zonder plan door de stad te zwerven en zo een landschap van aandacht te creëren.’

AMIR: ‘Dat is ook vrijheid.’

‘Wanneer is het kleine ikje aan het woord en wanneer is iets dienend?’

RACHELLE: ‘Dan breekt de hemel open. En de ander breekt open. Als ik door het Beatrixpark loop naar mijn kerk, zie ik een herdenkingsmonument voor de genocide op de Tutsi’s in Rwanda waar ik echt even blijf staan en stil van word. En vervolgens kom ik de Vrijburgkerk binnen en voel ik hoe het bruist, leeft en lacht. Daar geniet ik van.’

MENSEN IN DE MARGE

AMIR: ‘Mooi hoe je dat zegt. Hoe vaak je niet zonder aandacht langs plekken en mensen loopt. Het herinnert me aan een retraite in Delhi, midden in een van de armste wijken. We kregen de opdracht: ga eens rondwandelen en observeer hoe je jezelf verhoudt. In eerste instantie had ik de neiging om er snel doorheen te rennen. Maar toen begon ik me af te vragen hoe ik mij tot iemand verhoud, die zonder benen langs de kant van de weg zit. Uiteindelijk heb ik geprobeerd om met mijn hand op mijn hart de mensen te zien. Maar het was confronterend. De grootste les die ik daar heb geleerd is de waarde van aanwezigheid en een luisterend oor.’

RACHELLE: ‘Als iemand me op straat om geld vraagt, geef ik niet altijd iets, maar wel een ‘ik zie je’; een groet, een knik. Ik gebruik in mijn theologie graag het beeld van een caleidoscoop. In Nederland heeft hoogleraar Gloria Wekker dit raamwerk onder de aandacht gebracht. Dat gaat over maatschappelijke vrijheid; intersectionaliteit en het erkennen van identiteiten (bijvoorbeeld religie, gender, seksuele voorkeur, klasse). De caleidoscoop helpt me om meerstemmig te luisteren en te kijken. Net als Jezus, die ging niet naar de machthebbers, maar was er juist voor de mensen in de marge.’

AMIR: ‘Door met aandacht te kijken, kunnen we veel problemen oplossen. Het betekent dat als we ons innerlijk kompas bijstellen, met onze religie als ondersteuning, alles kan veranderen. Ik vind dat een heel bemoedigend idee.’

‘God heeft ons liefdevol
losgelaten, zoals een vader
zijn kinderen loslaat’

TEKST BAUKJE BURGGRAAFF
BEELD NADINE STIJNS

HART en Ziel

Wat je met hart en ziel doet, geeft je vleugels. Dat doet ertoe in het leven. ADAM zet elke editie iemand met een missie in the spotlight.

De Stichting Ketikoti Tafel wil het bewustzijn vergroten over de omgang met de erfenis van de slavernij waaronder racisme en discriminatie. Directeur van deze stichting Mercedes Zandwijken: 'Belangrijk hierin zijn de Ketikoti Tafels, door 40.000 mensen bezocht sinds 2012. De meest drukbezochte tafel is het Ketikoti dialoogontbijt in de protestantse Muiderkerk, die al 12 jaar wordt georganiseerd op 1 juli met Ketikoti.' Ketikoti (verbreek de ketenen) is van oorsprong een Surinaamse feestdag, ter viering van de afschaffing van de slavernij.

'De openingsceremonie van een Ketikoti Tafel bestaat uit een plengoffer, waarbij we de voorouders aanroepen en moeder aarde bedanken. Het koor zingt een 400 jaar oud treurlied, wat gezongen werd op de plantages. Al luisterend kauwen we op *kwasi bita*,

bitter hout, wat symbool staat voor de bittere smaak van het slavernijverleden. De polsen van de persoon tegenover je, smeet je in met een beetje kokosolie als symbool voor het wegwrijven van de pijn uit het verleden. Pijn, die velen nog steeds voelen. Mensen houden na afloop uit ontroering vaak elkaars handen vast.

Ik geloof in de kracht van mijn voorouders

gelijk verdeeld. Ook zijn er stilte momenten om na te denken, wat je het meest heeft geraakt. Tussen de dialoog door klinken treurliederen en ter afsluiting zingt het koor het vrijheidslied, dat in 1863 werd gezongen, toen de slavernij werd afgeschaft in Suriname. In de Muiderkerk komen wel 170 mensen. Het is altijd bommetje vol en altijd is vijftig procent wit en vijftig procent gekleurd.

Een drijfveer van mijn werk is dat ik geloof in de kracht van mijn voorouders. Alles wat doorgegeven is, zit in mij. Zij hebben weten te overleven ondanks het leed dat ze eeuwenlang is aangedaan. Dat geeft mij de kracht om de Ketikoti Tafels te organiseren.'

KLAVERTJE DRIE

ALLEDAGS GELUK

We dromen zo vaak van het grote geluk, het vinden van dat ene klavertje vier. Het bijna onbestaanbare ultieme geluk. Als we die loterij winnen, we dat huis hebben, die kinderwens vervuld is, of er vrede op aarde is, dán zal het leven geslaagd zijn. Intussen hoeven we niet werkeloos te wachten. De kunst is om de klavertjes drie te zien die op je pad komen. Kleine gelukjes.

Samengesteld door BAUKJE BURGGRAAFF EN NELLEKE BOS

Beeld SHUTTERSTOCK

Een klavertje drie valt in de regel niet op, maar kijk nu eens goed, en zie hoe prachtig het is.

DE LAATSTE GLIMLACH

In heel verdrietige en moeilijke uren kun je de mooiste momenten meemaken. Mijn zussen en ik waren aan het waken bij onze moeder van 93. Het was nu echt aflopende zaak. Ze raakte steeds verder weg en we lieten haar heel bewust vertrekken. Ze mocht gaan, ze had een prachtig leven gehad waar ze tot het allerlaatste eind van genoten had. Ze reageerde al 48 uur helemaal nergens meer op. Maar op een gegeven moment, toen we dicht om haar heen zaten en haar verzekerden dat we bij haar waren, dat ze niet alleen was, verscheen er nog één keer een grote glimlach op haar gezicht. Dat ervoerden we als een prachtig cadeau, de laatste groet van onze lieve moeder. De herinnering aan die glimlach vervult me steeds weer met grote dankbaarheid. ~ **MIRJAM NIEBOER**

LICHT DAT OP MIJ VALT

'Ik zit in de kerk, en precies op het moment dat de eerste klanken van een prachtig lied te horen zijn, schijnt de zon op mij.' ~ **YVONNE TEITSMA**

GOEIEMORGEN!

'Ik loop door de binnenstad. Ergens achter mij roept een stem 'goeiemorgen'. Dat negeer ik, zoals ik hartje stad wel vaker dingen negeer. Je kunt niet overal op ingaan in druk Amsterdam. Nog een keer hoor ik 'goeiemorgen... goeiemorgen', dichterbij dit keer. Ik kijk om. Een meneer laat zijn hond uit. Begroet de ene voorbijganger na de andere. Hij kijkt mijn richting uit. 'Ja, we groeten alle mensen', vat hij zichzelf samen. Ik kan er niets aan doen: ik smelt toch een beetje.' ~ **NELLEKE BOS**

DEEL JE GELUK

Laten we elkaar inspireren. Ook een klein geluksmoment beleefd? Stuur jouw klavertje drie naar ADAM via dm @protestantsamsterdam, post (adres in colofon) of mail redactie@protestantsamsterdam.nl

Doorwerking van een complex verleden

Drieëndertig mappen vol dagboekantekeningen kreeg journalist en schrijver Corien van Zweden van haar stervende vader. En de opdracht er iets mee te doen. In haar boek *Het geloof van mijn vader: God en de oorlog in drie generaties* duikt ze in het leven van haar opa en vader en komt ze zichzelf tegen. Hoe heeft dat geloof van haar vader haar gestempeld?

Tekst BRAM KALKMAN | *Beeld* SANDRA HAVERMAN

Dit zijn ze, de dagboeken van je vader?

'Ja, drieëndertig ordners vol zijn het. Vanaf dat ik me kan herinneren stond die groeiende rij ordners al achter zijn bureau. Keurig genummerd en met jaartallen erbij. Toen hij op zijn sterfbed lag, zei mijn vader tegen me: 'Je mag met die dagboeken doen wat je wilt. Je mag erover schrijven, je mag eruit lezen, je mag eruit publiceren.' Dat voelde een beetje als een vrijbrief, maar ook als een opdracht. De rest van dat gesprek ben ik vergeten, maar dit zinnetje heeft zoveel indruk gemaakt.'

Wat vond je in die dagboeken?

'Ik vermoedde wel dat er veel oorlog in die dagboeken zou zitten en veel God, maar toch was ik verrast. Het zijn echt de twee hoofdthema's. Ik dacht direct dat dat iets te maken moest hebben met mijn vaders vader, dus mijn opa die in het verzet zat. Over hem werd steeds hetzelfde verhaal verteld. Hij zat met zijn gezin te eten toen er doordringend werd aangebeld. Mijn vader, die toen veertien was, deed open en het bleken twee Nederlandse politiemannen in burger te zijn die mijn opa kwamen arresteren. Mijn opa stond op en zei: 'De heren

**Ik wilde de
conflicten van mijn
vader oplossen**

vinden het wel goed als ik eerst de maaltijd beëindig met mijn gezin.' Hij schoof terug aan tafel en begon rustig zijn bord leeg te eten. Na de maaltijd pakte hij de trouwbijbel en begon psalm 121 te lezen: 'Ik sla mijn ogen op naar de bergen, vanwaar zal mijn hulp komen.' Hij bad en stond daarna op: 'Heren, ik ben klaar om mee te gaan.' Hier moet mijn vaders fascinatie voor de oorlog begonnen zijn.'

Je vader was gefascineerd door de oorlog en veel bezig met God. Hoe hadden die twee met elkaar te maken?

'Mijn vader is erg met het geloof in conflict gekomen. De oorsprong daarvan lag in de oorlog, in een verhaal over mijn opa in de strafgevangenis van Kleef. Uitgehongerd bad mijn opa het kortste gebed van zijn leven: 'Brood!' Die middag kreeg hij van de bewaker een extra korst. Voor mijn opa was dat gebedsverhoring. Mijn vader is zich jaren later in dat verhaal gaan vastbijten. Wat is dit voor God? Hij geeft Jaap van Zweden een korst brood en laat de rest verrekken? Hoezo? Vijfenvijftig jaar lang komt dat conflict terug in verschillende vormen in zijn dagboeken. Hij raakte erin verstrikt en liet het niet los. Hij wilde het geloof niet opgeven.'

Jij bent de derde generatie. Wat betekende dat voor jou?

'Ik ben op mijn achttiende theologie gaan studeren, zonder echt te weten waarom. Ik heb nooit een andere studie overwogen. Nu ik dit verhaal heb uitgezocht, denk ik dat ik het op de een of andere manier op mijn schouders heb genomen: om die conflicten van mijn vader op te gaan lossen. Voor mij was dat van huis uit verweven. Als het in ons gezin over God ging, ging het over de oorlog en als het over de oorlog ging, ging het over God. Ik heb die studie afgemaakt, maar me ook altijd een

Mijn opa bad het kortste gebed van zijn leven: 'Brood!'

vreemde gevoeld. Na mijn afstuderen belandde ik als vrijwilliger in een tehuis voor verstandelijk gehandicapte kinderen in Karachi, de grootste stad van Pakistan. Daar voelde ik op een avond na mijn werk het hele geloof van mij afglijden.'

Hoe was het voor je om voor dit boek toch weer in die wereld van geloof en oorlog te duiken?

'Reconstruerend denk ik dat mijn vader een oorlogstrauma had. Hij had ontzettende migraines en dat wierp echt een schaduw over het gezin. Naar de psycholoog wilde hij niet. Hij was toch niet gek? Het was toch een fysieke kwaal? Bovendien had

CORIEN VAN ZWEDEN:

Corien van Zweden (1962) studeerde theologie en werkt als journalist en schrijver. Ze publiceerde verschillende boeken, waaronder *Borsten*, de levensloop van een intiem lichaamsdeel (2019), en *Biografie van de baarmoeder* (2022, met Marlies Bongers). Haar werk werd vertaald in het Engels, Pools en Fins. In 2024 verschijnt *Het geloof van mijn vader. God en de oorlog in drie generaties*.

hij zijn dagboeken. De aanleg voor migraine heb ik geërfd, maar ik had er zelf weinig last van. Tot ik met dit boek aan de slag ging. Ik ging naar een huisje in Friesland om ongestoord aan mijn boek te werken. Op de eerste dag klapte ik mijn laptop open en begon zo'n aanval. De keer daarna weer. En de keer daarna. Dit is mijn vaders ziekte! Hoe kan dat? Het is waanzinnig. Misschien lijkt dit op wat ze intergenerationeel trauma noemen.

Bij het schrijven heb ik vaak gedacht: "Het is nu bijna tachtig jaar na dato". Ik zit hier nog met de sporen van deze conflicten in mijzelf.

Zonder ouders wordt je hele zingeving wel op scherp gesteld: waarvoor leef ik eigenlijk?

Ondertussen is er oorlog in Oekraïne, in Gaza en op allerlei andere plekken. Zijn er over tachtig jaar daar ook mensen, die nu nog niet geboren zijn, die nog te maken hebben met het leed van hun ouders en grootouders? Ja, want zo werkt het bij oorlog. Het duurt generaties. Dat vind ik een huiveringwekkend besef.'

Na jou komt weer een nieuwe generatie. Hoe loopt dit verhaal door naar volgende generaties?

'Vijf generaties zijn er inmiddels. Mijn opa Jaap heeft inmiddels achtentachtig of negenentachtig nakomelingen. Ik heb geprobeerd uit te vogelen hoe het geloof is doorgegeven. Dat is best nog lastig, want dan moet je nichten en neven die je in het gewone leven vrijwel niet spreekt, vragen naar hun geloof. Dat is toch een beetje als vragen naar hun salaris. Een vraag die je niet zo gemakkelijk stelt. Wat je ziet is eigenlijk het grote verhaal van wat we in Nederland zien. Bij de generatie van mijn opa was geloof een totaal vaststaand gegeven en bij de generatie van mijn vader zie je conflict. Bij de nakomelingen is er een steeds groter percentage dat er niks meer aan doet.'

Wat heeft deze zoektocht naar jouw familieverhaal jou uiteindelijk gebracht?

'In deze zoektocht heb ik mijn opa leren kennen. Alles wat ik heb opgegraven maakt hem tot een persoon. Dat voelt als rijkdom. Het beeld van mijn vader heeft ook meer

contouren gekregen. Dat maakt het makkelijker om mij tot die erfenis te verhouden. Het lijkt alsof ik iets meer geworteld ben geraakt. Ik heb meer gevoel gekregen voor waar ik zelf vandaan kom, die gereformeerde wereld daar in Den Helder. Dat was niet het zware gereformeerde leven vol zondebesef. Het was best een blijmoedig geloof.

We hebben in de Nederlandse literatuur natuurlijk een genre van geloofsafval, bijvoorbeeld Jan Wolkers, Maarten 't Hart, Jan Siebelink en Franka Treur. In alle gevallen gaat het over je losmaken uit een heel orthodox, fundamentalistisch christendom. De hoofdpersoon wordt klein gehouden met regels en orthodoxie, maakt zich los en betreedt de moderne wereld. Een soort heldenverhaal. Maar voor de meesten in dit land geldt dat ze in een mildere variant van het christendom zijn grootgebracht. Die erfenis is veel diffuser. Het is de erfenis van een geloof dat belangrijk voor hen is geweest en niet zo beklemmend dat ze zich met geweld los hoeven te scheuren. Dat is ook wat ik dacht. In dit boek wil ik eens een stukje van dat verhaal vertellen.'

ADAM verloot een exemplaar van *Het geloof van mijn vader: God en de oorlog in drie generaties*. Mag dit boek niet in je vakantieoffer ontbreken? Stuur voor 1 juli een mailtje (redactie@protestantsamsterdam.nl), DM (@protestantsamsterdam) of brief (adres in colofon) naar de redactie met je adres o.v.v. 'Winactie Het geloof van mijn vader' en wie weet win jij dit boek

JUNI // JULI // AUGUSTUS

agenda

De Amsterdamse agenda waar je blij van wordt. Scherp je geest en voed je ziel van concert tot meditatie, van gebed tot debat.

Juni

JUN Soupe&Soul in de Nassaukerk

Soup&Soul is een laagdrempelig, gezellig soepdiner met thema. Soms komt een gast iets vertellen, of deelnemers gaan in gesprek n.a.v. een gedicht, muziek of een schilderij. Wat houdt ons bezig? Of zelf creatief aan de slag gaan.

Ruimte om even op adem te komen.

Di. 4 juni, 18.00 uur, Nassaukerk, aanbellen bij: De Wittenstr. 114, nassaukerk.nl, aanmelden via: soupensoulnassaukerk@gmail.com

JUN Luistergroepen

Het leven vieren en onze zorgen delen. Praten en luisteren naar anderen. Hoe pakken anderen het aan? Luisteren zonder te oordelen of adviezen te geven. Tussendoor een beweging, een gedicht en plezier maken.

• **De Ark (Noord), iedere eerste en derde woensdag van de maand (behalve augustus): 5 en 19 juni, 3 en 17 juli, 14.00 tot 15.30 uur.** • **Elthetokerk,**

do. 13 juni en 11 juli, 20.00 tot 21.30 uur, wo. 26 juni, 13.15 tot 14.45 uur • Willem de Zwijgerkerk, elke derde wo. van de maand, 14.00 tot 15.30 uur. 19 juni, 17 juli, 21 aug. Voor meer data en locaties zie: luistergroepen.org

JUN Taizéviering in de Nassaukerk

Een Taizéviering kun je zien als een groot gebed, in zangvorm. Er worden Taizéliederen gezongen, korte muziekfragmenten op tekst, die zich steeds herhalen. Er wordt een Bijbeltekst voorgelezen en er is een lange stilte.

Do. 6 juni en 5 sep. 18.00 uur: maaltijd, 19.00 uur: themagesprek, 20.00 uur: viering. Voor deelname aan de maaltijd, opgave via: info@taize.amsterdam

JUN Duyschot Orgelconcours

in de Westerkerk Het Duyschot Orgelconcours brengt de grootste

orgeltalenten van Nederland samen. Tijdens de voorronde op 8 juni strijden om finaleplaatsen. De finale op 12 juni belooft een muzikale explosie van talent.
Za. 8 juni: 10.30 - 17.00 uur voorronde en wo. 12 juni finale: 19.30-22.00 uur, Westerkerk, westerkerk.nl

In de zomer gaan de luistergroepen gewoon door. Zie onder juni.

Kijk voor de volledige actuele agenda op protestantsamsterdam.nl

JUN Cantatedienst in de Sloterkerk

Tijdens de zondagse dienst wordt de cantate *Widerstehe doch der Sünde* van J.S. Bach ten gehore gebracht.

Gerenommeerde musici verlenen hun medewerking, waaronder de alt Ingeborg Bröcheler en de klavecijnist/organist David Schlaffke. Hilda Akkerman-de Haan is de liturg. **Zo. 9 juni, 16.00 uur, Sloterkerk, sloterkerk.nl, meer info via Joke Baars: jbaars57.jb@gmail.com**

JUN Excursie naar Holocaustmuseum en de Hollandse Schouwburg

Bezoek aan het Holocaustmuseum en de Hollandse Schouwburg aan de Plantage Middenlaan, een joods monument waarvandaan in 1942 en 1943 joden gedeporteerd werden naar de vernietigingskampen van nazi-Duitsland. Afsluiting vormt een eenvoudige lunch op eigen kosten met nagesprek.

Do. 13 juni, 10.00 uur, meer info en aanmelding voor 10 juni via: predikant@muidkerk.nl

JUN Muziekdienst in de Oude Kerk

Kom luisteren naar speciaal gecomponeerde muziek in de kerkdienst, van klassiek tot cabaret! **Zo. 16 juni, 11.00 uur, Oude Kerk, oudekerk.amsterdam**

JUN Matineeconcert in de Sloterkerk

Violist Roland Krämer, verbonden aan het Koninklijk Concertgebouworkest (KCO), geeft een concert. Hij wordt begeleid door een viertal strijkers en de klarinetist Rick Huls ook van het KCO. Zij spelen van Haydn het Streichquartett *Der Sonnenaufgang* en van Hummel het Klarinetten quartet. **Zo. 16 juni, 15.00 uur, Sloterkerk, € 12,-, kinderen gratis, meer info en aanmelden via: sloterkerk.nl**

JUN Zinnig Eten met Zinnig Noord

Op deze midzomeravond genieten van heerlijke gerechten. Tussendoor muziek, zingeving en een lichtritueel. Sluit aan voor inspiratie, het vieren van de zomer, de liefde én ontmoeting met de andere zinzoekers van Zinnig Noord, een open community rond zingeving. **Wo. 19 juni, 18.00 uur, Tolhuistuin, zinnignoord.nl/agenda**

JUN Pride-dienst in de Oude Kerk

De Oudekerkgemeenschap heeft een hoog regenbooggehalte, en dat komt extra naar boven tijdens deze pride-dienst (niet georganiseerd door Pride Amsterdam). Speciale gastspreker is Suzanne van der Laar, voormalig *Miss Leather* en een bekende naam in de queer-wereld. **Wo. 21 juli, 11.00 uur, Oude Kerk**

JUN Choral Evensong in de

Sloterkerk Het Sloten Evensong Choir zingt liederen van o.a. F. Mendelssohn, A. Bruckner en I. Stravinsky. De liturg is Hilda Akkerman-de Haan. Na afloop ontmoeting in de plaatselijke restaurants. **Za. 22 juni, 17.00 uur, Sloterkerk, os-dorpsloten.nl, sloterkerk.nl, meer info via Joke Baars: jbaars57.jb@gmail.com**

Juli

JUL Ketikoti dialoogontbijt in de

Muiderkerk Ketikoti is een feestdag jaarlijks op 1 juli, ter viering van de afschaffing van de slavernij. Na het openingsritueel een dialoog voeren met je tafelgenoot over een thema.

Het Hoftuin Zomerfeest is altijd heel gezellig, zie bij donderdag 4 juli.

Tussendoor zingt een koor liederen, die vroeger door de tot slaaf gemaakten werden gezongen.

Ma. 1 juli, inloop: 9.00 uur, dialoogontbijt: 9.30-12.30 uur, Muiderkerk, info via: ketikotitafel.nl

JUL Laurens Vocaal & Hayo Boerema in de Westerkerk Het Laurens Vocaal brengt een programma met Hayo Boerema als organist. Honderd jaar geleden overleed Gabriel Fauré, zijn Requiem klinkt deze avond in een arrangement voor koor en orgel. **Wo. 3 juli, 20.00 uur, Westerkerk, kaarten € 12,50 via duyschotstichting.nl, meer info: westerkerk.nl**

JUL Hoftuin Zomerfeest van de Protestantse Diaconie Amsterdam Het jaarlijkse zomerfeest van de Protestantse Diaconie in de prachtige Hoftuin staat dit jaar in het teken van het verwennen van vrijwilligers. Ben je een vrijwilliger van een van de vele organisaties van Amstelhoven, of heb je interesse in vrijwilligerswerk? Kom dan gezellig langs en geniet van lekker eten, drinken en muziek. **Do. 4 juli, 16.00 – 21.00 uur, Hoftuin, Nieuwe Herengracht 18, diaconie.org/events**

JUL Dans de zomer Eigenzinnige dansviering rond zingeving van de open community Zinnig Noord. Wat doet de zomer met jou? Door een Preek van de leek inspiratie rond een thema, wat bij de zomer past. Door een ritueel, de zomer voelen. Daarna een nieuw begin dansen. Zo kunnen bezoekers de zomer in heel hun wezen ervaren. **Zo. 7 juli, 10.45 uur, De Ark (Noord), zinnignoord.nl/agenda**

JUL Zinnig Noord Picknick in het Noorderpark Geven en ontvangen

Tip van de redactie

'Op reis naar Taizé in Frankrijk. Als jongere tussen soms wel duizenden anderen, overal vandaan. Het samen zingen in de kerk. De stilte juist rondom de kerk, het mooie Franse landschap. Je keert vanzelf naar binnen, maar je hebt toch ook veel lol samen. Ik ging eraantoe als twintiger en raad het iedereen aan.' ~ Nelleke Zie taize.amsterdam

met de potluck-picknick van Zinnig Noord. Iedereen welkom, die zoekt naar zingeving, ontmoeting en een mooi gesprek. **Zo. 14 juli, 13.00 uur, zinnignoord.nl/agenda**

JUL Bach by Candlelight in de Westerkerk

Op de sterfdag van J.S. Bach brengt cantororganist van de Westerkerk Evan Bogerd een ode aan de grootmeester. In een met kaarslicht verlichte Westerkerk klinkt Bachs mooiste muziek op het monumentale Duyschotorgel. **Zo. 28 juli, 21.30 uur, Westerkerk, kaarten € 12,50 via duyschotstichting.nl, meer info: westerkerk.nl**

JUL Geen dag zonder Bach

Een week lang stilstaan bij de muziek van Bach in de traditionele serie 'Geen dag zonder Bach'. Elke dag klinkt om 13.00 uur een concert van een half uur door jonge orgeltalenten. **Ma. 29 juli tot za. 3 aug. 13.00 uur, Westerkerk, westerkerk.nl**

JUL Zomerse bijbelcursus in de Elthetokerk

Onder leiding van voormalig predikant van de Keizersgrachtkerk Gerhard Scholte een zomerse bijbelcursus. **Di. 30 juli, 6, 13 en 20 aug. 14.30-16.30 uur, Elthetokerk, opgave niet nodig**

Het thema van de Pride Kerkdienst is dit jaar: Togethere (nee, dat is niet één 't' te veel). Zie bij zondag 4 augustus. Foto: Sandra Haverman

Augustus

AUG Pride Kerkdienst in de Keizersgrachtkerk

Vijftien jaar Pride Kerkdienst! Kom meevieren in de Keizersgrachtkerk. Bezoekers zingen een gloednieuw jubileumlied en de namen worden genoemd van de LHBTQIA+'ers die vóór ons 'in vertrouwen gingen.' Lezen uit Hebreëën en ds. Annelies Jans van de Keizersgrachtkerk spreekt daar goede woorden bij. Thema: 'Togethere' (nee, dat is niet één 't' te veel). Doe vooral je feestelijkste jubileumkleden aan. **Zo. 4 aug. 12.00 uur, Keizersgrachtkerk**

AUG Excursie naar Museum Tot Zover Het Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover is een museum op de Nieuwe Ooster Begraafplaats in Amsterdam, dat vertelt over verleden, heden en toekomst van onze omgang met de dood. Afsluiting met een eenvoudige lunch op eigen kosten met nagesprek over de dood. **Vr. 9 aug. 11.00 uur, meer info en aanmelding via: predikant@muiderkerk.nl**

AUG Grachtenfestival in de Westerkerk Jong talent brengt muziek in de Westerkerk samen met cantor-organist Evan Bogerd op het orgel. **Ma. 26 t/m vr. 30 aug. 13.00-13.45 uur, westerkerk.nl**

September

SEP Maaltijddienst in de Westerkerk Traditiegetrouw een maaltijddienst vieren als begin van het nieuwe seizoen. De dienst volgt de in de Westerkerk bekende liturgie maar wordt gevierd aan tafels met hapjes en drankjes. Met elkaar kennis maken en de inhoud van de dienst uitdiepen. **Zo. 1 sep. 10.30-12.00 uur, Westerkerk, westerkerk.nl**

Kom je mee op de Taizéreis?

Van za. 20 juli tot zo. 28 juli gaat 'Taizé in Amsterdam' met een groep naar Frankrijk. De reis is voor jongeren van 15 tot 30 jaar. In deze week ontmoet je veel andere internationale jongeren. Iedereen draait mee in het ritme van Taizé met drie diensten op een dag. Dagelijks zie je een groepje waarmee je in gesprek gaat over een Bijbeltekst. Je kunt workshops bijwonen maar ook krijg je een taak zoals eten uitdelen of afwassen. 's Avonds lekker chillen met vrienden of dansen met elkaar. De reis kost € 240,- Je inschrijving is compleet als je je opgeeft via de link op taizeinamsterdam.nl/ taizereis en het geld overmaakt naar NL58INGB0676026702 t.n.v. Protestantse Kerk Amsterdam. Is het bedrag te hoog, neem dan contact op met Taizé in Amsterdam of wil je meer informatie over de reis, mail dan [Petra.Hogeboom via: info@taize.amsterdam](mailto:Petra.Hogeboom@taize.amsterdam)

Keti Koti dialoogontbijt in de Muiderkerk op maandag 1 juli

SEP Lunchpauzeconcerten in de Westerkerk Vrijwel elke woensdag kunt u genieten van de orgelconcerten tijdens uw lunchpauze. De concerten duren ongeveer een half uur en zijn vrij toegankelijk. **Iedere wo. 13.00 uur, Westerkerk, westerkerk.nl**

SEP Soupe&Zomer van de Nassaukerk Deze zomer is er ook weer Soup&Zomer: een zomerwandeling door mooi Amsterdam, gevolgd door een kop soep in de Nassaukerk. **Houd de website van de Nassaukerk in de gaten voor de datum, aanvangstijd en het startpunt, nassaukerk.nl**

Alles over Pride vind je op protestantsamsterdam.nl/pride

lieve stad

IEDEREEN EEN PLEK

op boerderij de Meent

Op een zonnige dag maak ik een fietstocht van Amsterdam-Oost naar Amstelveen. Via de Zuidas en de Amstel kom ik in de polder terecht. Mijn reisdoel is stadsboerderij de Meent, die ruimte biedt aan verschillende maatschappelijke doelgroepen om zich verder te ontwikkelen.

Tekst HANNA YOO | Beeld TEAM DE MEENT

De Meent werd in 2020 opgericht als gastvrije plek waar mensen zonder papieren en vrijwilligers samen werken aan het produceren van hoogwaardig, lokaal en duurzaam voedsel voor sociale projecten in de stad. Er is een tuin, er zijn bijna 250 kippen, veertien pasgeboren biggetjes en nog zo'n 32 hectare landbouwgrond. Het verbouwde voedsel gaat naar opvangcentra en inloophuizen, zoals het Wereldhuis voor mensen zonder papieren en de Schakel voor dak- en thuislozen. Er wordt ook mee gekookt voor de lunch, en deelnemers en vrijwilligers verdelen een stukje oogst onder elkaar. De Meent streeft naar het maximaliseren van maatschappelijke winst waarbij de medewerkers, vrijwilligers, partners en de natuur zelf allemaal een eigen positie mogen innemen.

IEDEREEN DOET MEE

Hoe dit in de praktijk gaat, zie ik goed tijdens mijn bezoek. Het bouwteam onder leiding van Heico Melis is bezig in de buitenkeuken. Iedereen doet mee. Benodigde materialen komen via de sloop van de oude woning op het boerenerf, bij de houthandel in de buurt, tweedehands via Marktplaats en als dit allemaal niet lukt van de bouwmarkt. Volgens Heico zijn ze tot nu toe bezig geweest om tijdelijke dingen te bouwen, maar kunnen ze nu weer bouwen aan

duurzame dingen waarvoor de tijdelijke dingen een overbrugging waren. En hij vindt het mooi dat mensen voor wie eigenlijk geen plek is in de maatschappij toch een zinvolle daginvulling hebben. De deelnemers werken meestal meerdere keren per week op de Meent, waardoor ze structuur in de week krijgen en ruim de tijd hebben om zich hun taken eigen te maken. Het geeft de deelnemers een goed gevoel dat ze ergens aan kunnen bijdragen en via de boerderij vaardigheden opdoen, die nog van pas kunnen komen in de toekomst. De meeste vrijwilligers zijn er wekelijks en voelen zich erg betrokken bij de Meent.

ELK MENS EEN KOSTBAAR SCHEPSEL

Boer Marten Verdenius werd door de Amsterdamse Protestantse Diaconie gevraagd om deze boerderij te beginnen. De Diaconie helpt daar waar geen helper is,

A photograph of a man, Eugene, standing in a chicken coop. He is wearing a green jacket, blue jeans, and a cap, and is smiling while holding a white chicken. The coop has wooden perches and brick walls. Several other chickens are visible in the background.

De Diaconie helpt daar waar geen helper is

Eugene is heer en meester in het kippenhok

want elk mens is een kostbaar schepsel en is het daarom waard om een eigen plek in te nemen in de maatschappij. Zoals ook mensen zonder papieren, die vaak tussen wal en schip vallen.

In het begin puzzelde boer Marten flink op de vormgeving van de boerderij. Het lukt steeds beter om de mensen die rondlopen bij de Meent ook daadwerkelijk een community te laten vormen. Een plek waar iedereen zich thuis voelt en zich gewaardeerd weet. Het begint bij het geven van een stem aan iedere betrokkene. En soms kan dat betekenen dat iemand, met bijvoorbeeld een burn-out, juist niet bij alle vergaderingen aanwezig wil zijn waar besluiten worden genomen. Die ruimte is er ook. Ook het welzijn van de dieren heeft de voortdurende aandacht van boer Marten. De zeug die net bevallen is, loopt een beetje mank. Zij zal dus de komende tijd goed in de gaten gehouden worden.

VERSCHILLENDE AGRARISCHE OPLEIDINGEN

Met de kleine 250 kippen van de Meent is gelukkig alles goed. Eugene uit Ghana deed verschillende agrarische opleidingen in Barneveld en Wageningen. Vanwege de gevolgen van een ongeluk in Ghana combineerde hij zijn opleiding met medische behandelingen in

Nederland. In Ghana had hij al ervaring opgedaan als landbouwadviseur. Maar zijn passie is toch het zorgen voor dieren, in het bijzonder voor de kippen. Hij vertelt dat de situatie in Ghana nauwelijks te vergelijken is met die in Nederland, waardoor hij lang niet alle opgedane kennis kon toepassen in zijn nieuwe thuisland. Maar eerlijk is eerlijk, Eugene is heer en meester in zijn kippenhok. Hij kijkt de kippen in de ogen om te checken of het goed met ze gaat en vervolgens laat hij de kippen eten uit zijn hand.

VOLOP IN VERBOUWING

Bij de Meent wordt volop gebouwd en verbouwd. Op het terrein zelf komt een kapschuur waar later een professionele keuken, kantine, houtwerkplaats, metaal- en techniekwerkplaats en kantoren worden ondergebracht. Nog een andere schuur gaat

Deelnemer Isaac: 'Het begint met een droom'

Tuinders Hanno & Alem

Oogstfeest september 2023

Boer Nathan bij de kippen

plaats geven aan een broedplaats met verschillende ateliers. Ook de boerderij zelf is in verbouwing, waar boer en beheerder Marten met zijn gezin gaat wonen. Straks is er ook plek voor bed-and-breakfastkamers. Daarnaast zijn er plannen om het dak van de buitenkeuken te vergroten.

SAMEN ETEN

Het is tijd om te lunchen. Er wordt een warme maaltijd geserveerd met heerlijk pittige curry en een pastasalade. De zon is nog harder gaan schijnen en wekt op een bepaalde manier de indruk dat het altijd mooi weer is op de Meent. De werkers nemen plaats aan de picknicktafels en op de bankjes. Nederlands en Engels klinken door elkaar en een van de deelnemers, Sarah uit Oeganda, vertelt dat je in Afrika altijd als de moeder van je eerste kind aangesproken wordt. Ook als er daarna nog meer kinderen geboren worden. In Kenia had deelnemers- en vrijwilligerscoördinator Evelien Oosterom dezelfde ervaring. Ik vul aan dat dit ook een Koreaanse gewoonte is, die ervoor zorgt dat de eigen roepnaam van de moeder in kwestie dus vaak daadwerkelijk onbekend blijft.

Tuinder Hanno Reeder steekt van wal over het teeltplan dat hij heeft gemaakt voor de tuin. Aan het prikbord hangt een enorm schema in allerlei kleurtjes met mysterieuze plantennamen. Daarin wordt per week weergegeven welk gewas waar geplant en geoogst moet worden. Op deze manier kan de kennis van Hanno uit zijn hoofd komen en overgedragen worden aan de rest van de medewerkers. Dit biedt groeimogelijkheden voor de medewerkers en ondertussen maakt Hanno zich daarmee ook weer wat misbaarder. Een win-winsituatie die typerend is voor de Meent.

MEDISCH ANTROPOLOOG

Projectleider van de Meent is Nicky Dankelman. Zij heeft een achtergrond als medisch antropoloog en was het al gewend om te observeren en te analyseren. Dat komt natuurlijk goed van pas in zo'n dynamische en diverse omgeving als de Meent. Van het boerderijleven had ze echter geen kaas gegeten.

Maar toen boer Marten haar vroeg om het team van de Meent te versterken heeft ze geen seconde getwijfeld. Ze wist dat ze echt kon bijdragen aan de totstandkoming en doorontwikkeling van de Meent. Nog elke dag leert ze dingen bij en elke dag dienen zich weer nieuwe mogelijkheden aan. Nicky houdt zich vooral bezig met het opbouwen en versterken van de gemeenschap op de Meent. Ook bouwt zij aan het project, door het ontwikkelen van het leertraject en het aangaan van nieuwe samenwerkingen.

Het geeft de deelnemers een goed gevoel dat ze ergens aan kunnen bijdragen

Nog iemand die blij wordt van nieuwe samenwerkingen is ecologisch kunstenaar Thom Bindels. In zijn werk is naast schoonheid altijd een rol weggelegd voor het landschap en duurzaamheid. Hij heeft in samenwerking met het gezelschap Silbersee een opera gesitueerd in het landschap. Ook is hij een amfitheater aan het bouwen met natuurlijke materialen, waar uiteindelijk boeren en

stedelingen met elkaar in gesprek kunnen gaan. Uiteindelijk droomt Thom ervan dat mensen zingeving ervaren doordat ze zich onderdeel voelen van het ecosysteem. Dat begint bij nog meer medekunstenaars die een plekje krijgen in de broedplaats en de community van de Meent.

Het is tijd om terug te fietsen naar Amsterdam-Oost. Maar Eugene laat me niet gaan zonder mij een dozijn eieren mee te geven die in de ochtend zijn gelegd door zijn gevederde vriendinnen. Verser en gastvrijer kan niet.

BEZOEK DE MEENT

Bezoek de Meent op zondag
9 juni tijdens de Amstellanddag
(open dag voor initiatieven in de
regio Amstelland) of tijdens het
Oogstfeest op vrijdag
6 september. Voor meer
informatie: demeent.amsterdam

INSPIRATIE

*Laat zien
waar je voor staat.
Want wat in
Amsterdam gebeurt,
straalt uit naar
de rest van het land.*

~ MART VAN DE KAMP

Voedsel voor de ziel

Hoe ontstijg je de dagelijkse zorgen en gedoetjes, en vind je nou die voeding voor de ziel? ADAM speurt precies naar die boeken die je van binnen verrijken.

Samengesteld door DE REDACTIE

POST OVER DE DOOD HEEN

Als Genevieve (Gwen) nog een kind is, wordt er bij haar moeder terminale kanker geconstateerd. Haar moeder laat cadeaus en brieven voor Gwen achter, voor elke belangrijke mijlpaal en verjaardag tot haar dertigste. Dit boek laat zien dat liefde sterker is dan de dood.

Gwen Kingston - Heb ik je ooit verteld? | uitg. Cargo 2024
ISBN 9789403186412 | € 24,99

TACHTIG JAAR NA DE OORLOG

In de categorie 'lekker lezen maar wél diepgang' is de nieuwste van Corien van Zweden een aanrader. Ruim 50 jaar aan dagboekteksten van haar vader leidde tot een indrukwekkend schrijven over de betekenis van God, geloof en oorlog. Blader vooral naar pagina 16 om het interview te lezen dat de auteur gaf aan ADAM.

Corien van Zweden - Het geloof van mijn vader. God en de oorlog in drie generaties | uitg. De Bezige Bij 2024
ISBN 9789403150413 | € 21,99

PLEIDOOI VOOR HET BESTAAN VAN GOD

Bestaat er iets waarboven niets groters gedacht kan worden? Iets subliems dat de oorsprong van de wereld is? Op verrassende en creatieve wijze combineert Rutten inzichten uit de metafysica, kennisleer, taal filosofie en esthetiek om te komen tot zijn nieuwe argumenten voor het bestaan van een geestelijke grond van de werkelijkheid.

Emanuel Rutten - Datgene waarboven niets groters gedacht kan worden | KokBoekencentrum
Uitgevers 2023 | ISBN 9789043540285 | € 18,99

ALS WELDENKENDE 21E-EEUWER LEREN VAN DE BIJBEL

Wat bezielt een 21e-eeuwse westerling om zich nog te verdiepen in verhalen over God? Met een scherp oog analyseert Verheij onze tijd en ziet hoe de christelijke verhalen en gebruiken wel degelijk iets te zeggen hebben over de wereld van nu.

Alain Verheij - God en ik
uitg. Atlas Contact 2019 | ISBN
9789045040493 | € 15,-

NICK CAVE DOET EEN BOEKJE OPEN

In een openhartige beschouwing vol inzichten over zijn eigen leven schrijft muzikant Nick Cave zijn levensverhaal samen met journalist Seán O'Hagan. Cave laat zien waar het voor hem om draait. Grote vragen over geloof, vrijheid, verdriet en liefde; alles komt voorbij.

**Nick Cave & Seán O'Hagan -
Geloof hoop en ravage**
KokBoekencentrum Uitgevers 2024
ISBN 9789043540520 | € 27,99

TRANS EN GELOVIG ZIJN

In dit boek worden gelovige transgenders en werkers in de kerk meegenomen op een ontdekkingsstocht. Laat je verrassen door de ruimte die God transgenders biedt! In dit praktische boek komen gelovige transgenders zelf regelmatig aan het woord en delen ze hun ervaringen.

**Carl Buijs e.a. - Wondermooi
zoals U mij gemaakt hebt**
Handreiking voor gelovige
transgenders en werkers in de kerk
KokBoekencentrum Uitgevers 2019
ISBN 9789043530385 | € 20,99

VRIJHEID ALS ALLES KAN

Wat is de betekenis van vrijheid in onze samenleving? Filosoof Ad Verbrugge beantwoordt deze vraag, in de context van de moderne maatschappij waarin vrijheid het hoogste doel lijkt. Maar wat vraagt het van ons?

Ad Verbrugge - Schaduw van vrijheid | uitg. Ten Have 2023 | ISBN 9789025909680 | € 20,99

Eindelijk vrij!

Wanneer ben je als queer mens echt vrij? Als je door je coming-out jezelf kunt zijn en je eigen identiteit en voorkeur niet meer hoeft te verbergen? Of is er meer voor nodig? Wielie Elhorst denkt er het zijne van.

Alleen in samenhang kan onvrijheid door discriminatie bestreden worden en vrijheid voor allen gerealiseerd. Mijn vrijheid als homoseksuele man is dus pas echt werkelijkheid als bijvoorbeeld ook alle transgender mensen vrij zijn en alle mensen van kleur.

VRIJHEID IS SOLIDARITEIT

Toen ik mijn activisme begon, spraken we alleen van 'homoseksuele mannen en lesbische vrouwen'. Gaandeweg werden er meer groepen zichtbaar: biseksuelen, trans-, intersekse- en non-binaire mensen. Ik voel bijna als vanzelf verwantschap en vind het niet meer dan vanzelfsprekend dat we een acroniem hebben gekregen met meer letters dan alleen de L en de

H. Hun strijd is ook mijn strijd.
Hun vrijheid is ook mijn vrijheid.

Ik kan me nog exact het moment herinneren dat ik me voor het eerst echt vrij voelde. Achttien was ik. Mijn moeder kwam op een woensdagavond op de rand van mijn bed zitten omdat ik een paar dagen niets meer zei. Ze zei: 'Is het zo dat je meer van jongens houdt dan van meisjes?' 'Ja,' antwoordde ik. Daarna heb ik me nog nooit meer zo licht gevoeld: zo vol van verwachting en belofte. Essentieel voor de vrijheid, die ik voelde, was de onvoorwaardelijke liefde van mijn ouders. Deze beleefde ik als een vertaling van de onvoorwaardelijke liefde van God. Ik weet vrij zeker dat ik zonder die basis niet was gekomen, waar ik nu ben.

IK BEN NIET VRIJ, ZOLANG DE ANDER NIET VRIJ IS

Dit jaar zijn er net als in 2023 twee Prideweken. De eerste week georganiseerd door Queer Amsterdam, de tweede door Pride Amsterdam. Bij Queer Amsterdam groeide de wens in het emancipatiestreven om voor een intersectionele benadering te kiezen: de strijd om vrijheid van de ene groep kan eigenlijk niet los worden gezien van de vrijheidsstrijd van een andere groep.

Hun vrijheid is ook mijn vrijheid

De strijd om vrijheid van groepen, die gediscrimineerd of onderdrukt worden, ligt in het verlengde. Ik vind het jammer dat er twee Prideweken zijn. Maar ik ben er toch ook blij mee als het betekent dat de hiervoor genoemde strijd in beweging blijft. Ik probeer dat te doen vanuit de Religious Pride Commissie van Pride Amsterdam, waarvan ik coördinator ben. Voor ieders vrijheid

WIELIE ELHORST IS LHBTQIA+ PREDIKANT VOOR DE
PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM

BIJZONDERE PLEK TOEN EN NU...

Muiderkerk

Alles verandert altijd. De kerken van Amsterdam kunnen erover meepraten. ADAM struint de stad af en brengt kerken in beeld, van hun bouwjaar tot hun allernieuwste bestemming. We nemen een kijkje in de Muiderkerk.

Tekst: BAUKJE BURGGRAAFF Fotografie: ARCHIEF

DE GROTE BRAND

De gemeenteleden van de Muiderkerk Flip Noordam en Sjoukje van der Laan halen herinneringen op. Beiden bezoeken de Muiderkerk al decennialang. De Hervormde Muiderkerk, die aan de rand van het Oosterpark staat, is in 1892 gebouwd. Architect G.W. Vixseboxse ontwierp dit gebouw waarin duizend mensen konden. Bijna een eeuw later, op Hervormingsdag 30 oktober 1989, sloeg het noodlot toe. Sjoukje: 'Dakdekkers waren aan het werk op het dak van het schip, dat vlam vatte. Het hele schip ging verloren maar de toren bleef bewaard. De diensten werden gelukkig zeven jaar lang voortgezet in de Oosterparkkerk. Nieuwe initiatieven ontstonden, zoals kerstspelen voor de kinderen. In de tussentijd vocht de stuurgroep van de Muiderkerk voor een mooi gebouw. In 1997 was de opening.'

Vredestraditie

Een rode draad in de afgelopen veertig jaar is dat de Muiderkerk echt een vredestraditie kent. Flip: 'De Muiderkerk had een vredesgroep (later IKV-groep), die zich heel actief inzette voor de vrede, met name rond vredeszondagen. Ook stonden we op vredesmarkten, demonstreerden op het Museumplein, in Bonn, Den Haag en op vliegveld Volkel.'

Een belangrijk element in deze vredestraditie vormde van 1980 tot 1990 het contact met de gemeente van de Bekenntnisskirche, die in Oost-Berlijn, vlak bij de Berlijnse muur stond. Doel van dit contact was elkaar te informeren en te inspireren. Groepen gemeenteleden brachten meerdere bezoeken aan Berlijn. 'Er werd veel met elkaar gepraat: in bijeenkomsten in de kerk, en bij gemeenteleden, waar we logeerden. Op zondagmorgen vierden we met elkaar de dienst.' Na het verdwijnen van de Berlijnse muur in 1989 duurde het contact nog ongeveer een jaar. Als herinnering is in de torenhal van de Muiderkerk een stuk van de Berlijnse muur ingemetseld. In 2008 kwam het Wensplein voor de Vrede tot stand, op het plein voor de kerk. De in het kunstwerk opgenomen vredeswensen zijn in de buurt verzameld bij onder meer scholen, kerkgenootschappen en instellingen.

De hele week is er van alles te doen in de Muiderkerk

Wie
Muiderkerk
Waar
Linnaeusstraat 37
Sinds
1892

GEMENGDE SIGNATUUR

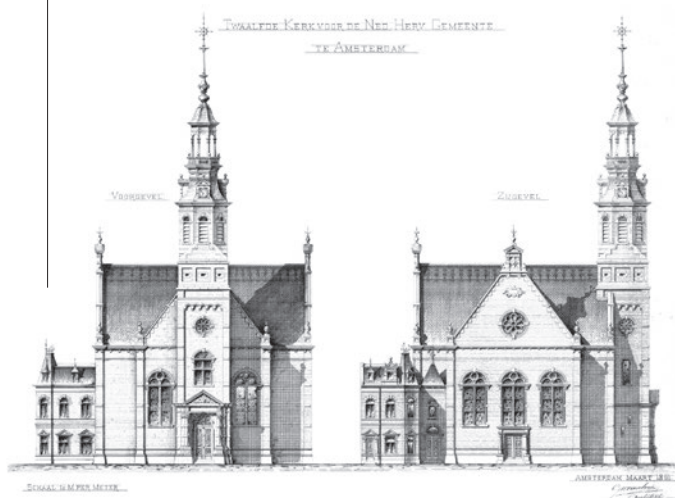
Flip: 'De Hervormde Muiderkerk en de Gereformeerde Funenkerkgemeente werden in 1972 een Samen-op-weggemeente: de Muider-Funengemeente ontstond. Er kwam een nieuwe jonge kerkenraad en twee jonge predikanten om samen-op-weg handen en voeten te geven. We waren heel erg naar buiten gericht. Je zag dan ook altijd nieuwe gezichten.

Vijftien jaar geleden werd de hervormde gemeente van de Amstelkerk opgeheven en sloot een flinke groep mensen van deze gemeente zich aan bij ons. Zij waren heel actief en zijn dat nog steeds.' In 2005 ging de Muider-Funengemeente op in de Protestantse Kerk Amsterdam.

Sjoukje: 'In de jaren, zeventig, tachtig en negentig van de vorige eeuw kwamen altijd wel meer dan honderd mensen naar de zondagse dienst. Nu bezoeken rond de veertig mensen per week de kerkdiensten.

De signatuur van de kerk is gemengd. Als je kerkleden vraagt waarom ze komen, zal de één zeggen: "Ik kom vanwege mijn geloof." Of: "Vanwege het open karakter." En een ander zal zeggen: "Vanwege de gemeenschap." Er is een scala aan opvattingen, meningen en gelovigheid.'

De werkgroep SAN (Surinamers, Antillianen, Nederlanders) heeft vele jaren een belangrijke rol gespeeld. Inclusiviteit is een begrip dat echt bij de Muiderkerk hoort, er hangt ook altijd een regenboogvlag aan de toren.'

Voor alle informatie over de Muiderkerk en activiteiten, zie: muiderkerk.nl

NIET ALLEEN OP ZONDAG

Op zondag is er een kerkdienst in de Muiderkerk. Maar in de rest van de week gebeurt er ook van alles. Sjoukje somt op: 'Er hangt kunst in de kerk, elke woensdag is er de Voedselbankuitgifte, wekelijks kunnen mensen meedoen met de tekenclub en het taalcafé. Iedere zaterdag is er de Open Kerk en maandelijks is er een buurtmaaltijd. Verder zijn er lezingen, oecumenische geloofsgesprekken en repeteert de cantorij iedere week want muziek is heel belangrijk in de zondagse dienst, en in het jaarlijkse Korenfestival.

Het Leerhuis Amsterdam verzorgt allerlei cursussen, zoals het Bijbels Leerhuis en 'Groen geloven in Mokum': eco-theologie in de Amsterdamse context. Het Leerhuis richt zich op zinvol samenleven. Vanuit de Bijbel en andere bronnen zoekt Het Leerhuis hierover het gesprek. Daarom worden er bijeenkomsten, dialogen en cursussen in de Muiderkerk georganiseerd, waarin verschillende werelden elkaar ontmoeten. In 2023 en 2024 hebben ds. Greteke de Vries van de Muiderkerk en ds. Clifton Walker van de Evangelische Broedergemeente de gespreksgroep voor zwart en wit gegeven voor de heilzame verwerking van het slavernijverleden.

Kerkzaal van de Muiderkerk

Liederen van de plantages bij het Ketikoti ontbijt

KETIKOTI DIALOOGONTBIJT

Al jaren wordt er op 1 juli in de Muiderkerk het Ketikoti-dialoogontbijt georganiseerd met Ketikoti (verbreek de ketenen), als de afschaffing van de slavernij wordt herdacht en gevierd. Het ontbijt wordt altijd zeer goed bezocht. Ds. Julia van Rijn van de Muiderkerk nodigde in 2012 directeur van de Stichting Ketikoti Tafel Mercedes Zandwijken uit om een Ketikoti dialoogontbijt te organiseren. Medewerkers van de Stichting Ketikoti Tafel en vrijwilligers van de Muiderkerk bereiden het ontbijt altijd voor.

De bezoekers zijn gemengd: voor de ene helft zwart en voor de andere helft wit. De diversiteit is groot: er komen hoogleraren tot tramconducteurs, maar achtergrond en beroep doen er niet toe. Het Ketikoti dialoogontbijt brengt saamhorigheid, gemeenschapsgevoel, verbinding en collectieve heling. Mercedes vertelt in ADAM over het dialoogontbijt (Hart en Ziel, pag 13).

Cirkel van Verbinding

Op een zondag dit voorjaar ontmoet ik Amir in de Tuinzaal van de Keizersgrachtkerk, een man van rond de zeventig, rustige blauwe ogen, grijze baard en dito paardenstaart. Als ik hem vraag waar hij vandaan komt, blijkt mijn intuïtie ten aanzien van zijn Engelse accent juist: Amir noemt zich Joegoslaviër, groeide op in een multireligieuze en -etnische context in Bosnië met ouders, die van oorsprong moslim waren. Kort daarvoor vorm ik met zo'n vijftig andere deelnemers een grote kring op het Museumplein, op het groene gras pal achter het Van Goghmuseum. We staan daar met onze zorgen over hoe het gaat met Nederland. Omdat we merken dat groepen tegen elkaar worden uitgespeeld, en verschillen leiden tot uitsluiting. 'Wij' tegen 'zij'. Het is een bont gezelschap van ongeruste mensen dat die middag een Cirkel van Verbinding vormt: leden van diverse Amsterdamse kerken, mensen met joodse, christelijke en islamitische achtergronden, quakers (ondogmatische gelovigen, geworteld in de christelijke traditie, red) en atheïsten. We staan er samen in stilte en zingen een lied van verbinding. Van het Museumplein lopen we richting de Keizersgrachtkerk voor een nagesprek.

OPROEP VOOR DE CIRKEL VAN VERBINDING

Amir hoort van de oproep voor de Cirkel van Verbinding via de mailinglijst van de Quakers,

met wie hij zich vanwege hun pacifisme verwant voelt. Amir blijkt niet bijster geïnteresseerd in mijn exacte religieuze achtergrond, wat telt is hoe je God ziet.

'Voor mij is God de creatieve, spirituele kracht in mij. Ik kan kiezen wie ik navolg: de destructieve kracht van de duivel, óf de scheppende kracht van Gods liefde.'

VLUCHTEN NAAR NEDERLAND

Voor Amir betekende dit dat hij weigerde te gaan vechten in de laatste Balkanoorlog. Met zijn vrouw

en twee kleine kinderen, de jongste nog maar een paar weken oud, vluchtte hij begin jaren negentig naar Nederland. Ondertussen is hij opa, met zorgen over de toekomst van zijn kleinkinderen. De Cirkel van Verbinding sprak hem mede daarom aan: geweldloos, spiritueel, en hoopvol. 'Voor mij is hoop dat ik niet bezwijk voor de trekkracht van het kwaad, maar me blijf focussen op die goddelijke energie. Die is in mij, die is in jou.' Wanneer ik met hem deel hoezeer ik onder de indruk ben van zijn levenshouding en de dappere keuze

die hij heeft gemaakt, wuift hij mijn bewondering weg. 'Wanneer je je werkelijk concentreert op Gods stem in jou, kom je er vanzelf achter wat je te doen staat.'

**Voor mij is
hoop dat ik niet
bezwijk voor de
trekkracht van
het kwaad, maar
me blijf focussen
op die goddelijke
energie.**

ROSALIENE ISRAËL, IS PREDIKANT-SCRIBA VOOR DE PROTESTANTSE KERK AMSTERDAM EN LEGT VERBINDING TUSSEN VERSCHILLENDE KERKPLEKKEN IN AMSTERDAM

Pride Pelgrimage:

EEN WANDELING VOL VERBINDING

Je kunt er niet omheen: de zomer in Amsterdam zit vol Pride-activiteiten. Gelovige Amsterdammers organiseren een bijzondere pelgrimsroute langs kerken. Wie loopt er mee in deze Pride Pelgrimage, en waarom? Waarom doet het ertoe dat de kerk zich op deze manier laat zien?

Tekst NELLEKE BOS BEELD PRIVÉ ARCHIEF

Het start in 2021 met een kleine veertig queer Amsterdammers met verschillende kerkelijke achtergronden. De Pride Pelgrims lopen sindsdien uit dankbaarheid voor wat bereikt is in kerk en samenleving, vierten diversiteit en roepen op tot ruimte voor verbetering, waar dat nog nodig is. De pelgrimage is een mix van lopen, vierten, uitwisselen, zingen, bidden en buiten zijn. Wandelend van buitengebied naar hartje Amsterdam in etappes langs verschillende kerken, waar telkens een korte viering of gebed plaatsvindt voor de pelgrims. Zo verbinden de kerken zich met de missie van de pelgrimage: verbinden, zichtbaar zijn als *queer-friendly* kerk. De pelgrimage werd een groot succes, doordat er een verbinding ontstond tussen kerkelijk Nederland en de Pride. Kerken zetten belangeloos en hartelijk hun deuren open voor de pelgrims. Landelijke media-aandacht was groot en de deelnemers waren vanaf het begin enthousiast. Dus ook deze zomer is er een Pride Pelgrimage (meedoen? Zie kader).

MATCH TUSSEN WANDELEN EN QUEER-BEWUSTZIJN

Wandelend bezig zijn met geloof en queer-zijn is een goede match, vinden ook de deelnemers. Mart van de Kamp uit Gouda, lid van een gemeente met een Gereformeerde Bond-profiel binnen de Protestantse Kerk Nederland en vader van een trans dochter, vertelt over de pelgrimage: 'De vorm van samen wandelen levert altijd gesprekken op. Ik geloof in pelgrimeren als een manier om te lopen met jezelf of met anderen en je te bezinnen. De weg is een symbool voor het leven en er zijn allerlei stations onderweg, in dit geval kerken. Betekenisvolle plekken. De Pride Pelgrimage verbindt de omgeving met de stad. Verder loop ik mee omdat het onderwerp *LHBTQIA+*-acceptatie of liever -emancipatie mij aangaat. Het gesprek daarover mag in de kerk op gang gehouden worden. Er zijn moeilijke kanten aan, en deze pelgrimage trekt gemeenten uit hun comfortzone. Kerken denken vaak dat het bij

Het zit de kerk in het bloed om voor rechtvaardigheid op te staan

hen geen probleem is, of vinden het hele onderwerp juist te ingewikkeld. Het gaat er bij dit thema overigens niet om dat je ‘alles maar goed vindt’, maar dat je de mensen laat zien waar het om gaat. Het hoort bij je pastorale verantwoordelijkheid om een weg te vinden in het onderwerp. Er kunnen veel nuances zijn binnen je geloof in wat je goed vindt.’

Ook Johanna van Dam, een jonge trans vrouw, ervoer dat het wandelen als activiteit meerwaarde biedt: ‘Ik had geen intentie om in het bijzonder zichtbaar te zijn als trans vrouw; ik was mijn hele leven al zichtbaar zonder dat ik begreep waarom. De Pride Pelgrimage is niet activistisch, en dat sluit goed aan bij wat ik zoek. We wijken misschien af van de heteronorm, maar we zijn gewoon mensen die gezellig een wandeling maken.’

REGENBOOGVLAGGEN ONDERWEG

Op sommige plekken langs de route hangen mensen de Pride vlag uit, en daardoor voelen de pelgrims tijdens het wandelen echt dat ze gewenst zijn. Johanna: ‘Extra bijzonder vond ik Monnickendam: daar had de kerk de regenboogvlag gehesen en zong een Pride Choir voor ons. Het koor zong *It's raining men*, en de leider van het koor noemde onze meelopende dominee een domigay. Reuze grappig. Onderweg

Johanna van Dam

Johanna liep de Pride Pelgrimage met haar vriendin, om zonder activisme uiting te geven aan haar geloof en haar queer zijn.

Mart van de Kamp

liep mee omdat hij gelooft dat de kerk een veilige plek mag zijn voor queer mensen.

voelde de groep als een vriendenclub, ook al hadden we elkaar die dag voor het eerst ontmoet.’

KERK & QUEER?

Johanna had een kerkelijke achtergrond waar het geen optie was dat een dominee bijvoorbeeld gay kon zijn. ‘Van die kerk heb ik me los gemaakt. Toen ik uit de kast kwam, kreeg ik het gevoel dat ik niet welkom en niet veilig was, dat de kerk me zou willen ‘genezen’ of bekeren. Deze periode viel samen met corona, waardoor het meer vanzelf sprak om niet meer naar de kerk te gaan. Ook liet ik me uitschrijven. Later ontdekte ik de gespreksgroep ‘transgender en geloof’ (van Transvisie, red.).’

LOOP JE MEE?

Dit jaar pelgrimeert weer een groep gelovige en queer(-supportive) wandelaars op vrijdag 19 en zaterdag 20 juli van Zandvoort door de natuur via Haarlem naar de Nassaukerk in de Staatsliedenbuurt in Amsterdam. Onderweg dienen verschillende kerken als pleisterplaats dan wel oase. Een route met op de eerste dag ruim twintig kilometer, en de tweede dag een kortere tocht, om te eindigen in de Nassaukerk. Daar vindt de Prayer for Pride plaats, van waaruit de pelgrimage aansluit bij de Pride Walk in hartje Amsterdam met ieder die dat wil.

Wil je meelopen, meld je aan! Met een totale afstand rond de 30 kilometer over afwisselend terrein vraagt deze pelgrimage enige fitheid. Heb je vragen of de tocht voor jou geschikt is, leg het voor aan de organisatie. Je kunt ook een stukje meelopen (een deel van de route op één van de dagen, of een enkele dag in zijn geheel).

Of, als je niet in de gelegenheid bent om mee te lopen, maar wel betrokken wil zijn bij de Pride Pelgrimage: voel je welkom om aan te sluiten bij een van de stops in een kerk, of bij het eindpunt op zaterdag 20 juli, de viering Prayer for Pride in de Nassaukerk. Meld je ook dan vooraf aan.

Voor info, overleg en aanmelding neem je contact op met LHBTQIA+-predikant ds. Wielie Elhorst via wielie.elhorst@protestantsamsterdam.nl

Ze ging weer op zoek naar een kerk, want Johanna vindt wel graag verbinding met andere gelovigen. Bij een gemeenschap horen doet ertoe. Ze liep niet zomaar ergens binnen. 'Het was een grote stap, en ik heb vooraf de dominee gebeld om te vragen of ik echt welkom was. Dat was zo. Alsnog was het spannend om opnieuw een kerk binnen te stappen. Gelukkig voelde ik me meteen welkom!'

ZOEKTOCHT

Voor Mart en zijn gezin is het geloof een stevige basis. Toen zijn kind trans bleek te zijn, veranderde dat niets aan zijn geloof. Wel vroeg het om meer bewustzijn in de relatie. Met zijn kind, met de kerk, met het geloof.

'Wanneer je kind laat zien wie die is, heb je ook zelf een zoektocht te gaan. Ook in je geloof.

Voor ons als ouders was het niet heel moeilijk in die zin, omdat we haar meteen accepteerden zoals ze was, ook al wisten we niet veel over wat het inhield om trans te zijn. Een themadag over transgender en geloof die juist toen georganiseerd werd door LKP (de landelijke koepelorganisatie van de christelijke LHBTQIA+-beweging, red.) hielp heel erg.

In mijn eigen gemeente was er echt pastorale aandacht voor ons proces, maar op het moment dat mensen het hoorden, vonden sommigen er

De groep voelde als vriendenclub, ook al hadden we elkaar die dag pas ontmoet

Het gaat er niet om dat je 'alles maar goed vindt'

wel wat van. Dat botste ook wel eens. In het algemeen, buiten ons gezin, begint het gesprek over *LHBTQIA+* in mijn kerk nu pas op gang te komen.'

TAAK VAN DE KERK

Mart vindt dat de kerk als geen ander de taak heeft een gemeenschap te bieden. 'Veel queer mensen kennen eenzaamheid en uitsluiting in hun proces van uit de kast komen en ontdekken wie ze zijn. Gemeenschap-zijn die ergens over gaat, een gevulde gemeenschap, dat hoort bij de *core business* van de kerk. Een goed gesprek vind je niet overal. Open zijn over pijn, verdriet en levensvragen, dat hoort bij de kerk. Daar heeft de kerk goud voor in handen. Vanuit de Bijbel, het evangelie, en de ervaring van kerk zijn, een dwarsdoorsnede zijn van de samenleving: diversiteit hoort daar wezenlijk in thuis.

KINDEREN VAN GOD

'De kerk kan een veilige plek zijn voor queer mensen, waar je met open armen ontvangen wordt,' vindt Johanna. 'We zijn allemaal door God gemaakt. Door mijn opvoeding is het begrip 'we zijn allemaal kinderen van God' eigenlijk te beladen om te durven zeggen, maar dat is wel wat ik geloof. Het maakt niet uit hoe je er uitziet en wie je bent, je komt niet voor jezelf in de kerk, maar om God te zoeken. Dit gaat nog niet in alle kerken in Nederland goed, maar ik

denk wel dat dit is wat alle kerken zouden moeten doen. Jezelf zijn hoort de basis te zijn.'

ZICHTBAAR ZIJN IN VERBINDING

Als de pelgrims op zaterdag in Amsterdam aankomen, sluiten ze aan op de Pride Walk. Mart: 'Iedereen kent de botenparade, die trekt veel aandacht, maar de Pride Walk minder. Dat is een gedeelte waar het sterk draait om rechtvaardigheid, en dat vind ik een Bijbels thema. Je staat ergens voor en gaat er de straat voor op. Voor minderheden, voor mensen die wereldwijd vervolgd worden; echt belangrijke thema's om voor in actie te komen. Het zit de kerk in het bloed om voor rechtvaardigheid op te staan.

Deze twee wandelingen zijn verbonden door de Prayer voor Pride, een heel mooi moment waarin de Pride Pilgrimage zich invoegt in het verhaal van de brede en veelkleurige *LHBTQIA+* community. Je bent integraal onderdeel van de inhoudelijke kant waar de Pride over gaat. Iedereen is welkom bij die Prayer voor Pride. Ik zou mensen willen zeggen, uit welke kerk dan ook: wees erbij!'

Voor Mart is het duidelijk dat het belangrijk is om te blijven praten en zeker ook dingen te ondernemen. 'Wat in Amsterdam gebeurt, straalt uit naar de rest van het land.' Daarom is het goed om in Amsterdam te laten zien waar je voor staat, ook al lijkt het hier misschien niet meer zo nodig.

RELIGIOUS PRIDE

Wat is er tijdens Pride Amsterdam te doen rond kerk & geloof? ADAM zet het voor je op een rijtje. protestantsamsterdam.nl/pride-kalender

De kerkmeesterskist in de Nieuwendammerkerk.

De kerkmeesterkist in de Nieuwendammerkerk

TEKST MARCO BLOKHUIS, KUNSTHISTORICUS

In de Nieuwendammerkerk bevindt zich een zwartgeverfde houten kist met daarop een afbeelding van de kerk. Het lijkt te gaan om de huidige Nieuwendammerkerk. Die werd gebouwd in 1848-1849 ter vervanging van een ouder gebouw. Van de oude kerk bestaan meerdere tekeningen, onder meer uit 1726 en 1783. De kerkmeesterkist is gedateerd op 1655 en is dus veel ouder. De afbeelding op de kist zou wel eens de oudste afbeelding kunnen zijn van het eerste protestantse kerkje in Nieuwendam.

UNIEKE KIST

Oude houten en ijzeren kisten in kerken zijn geen zeldzaamheid, maar wel als de kerk erop staat afgebeeld. Uniek is de tekst die verwijst naar de kerkmeesters, de gebruikers van de kist. Kerkmeesters zorgden voor het kerkgebouw, de kerkelijke goederen en het financiële beheer van de kerk en moesten daarvan rekening en verantwoording afleggen. Voor het opbergen van belangrijke stukken hadden de kerkmeesters van de Nieuwendammerkerk sinds 1655 de beschikking over een eigen kist. Dat zij hun taak serieus namen, blijkt wel uit de bede die op de voorzijde werd aangebracht: 'O Heer geef dat Ick U Kercke / goedere alsoo mach regeere / dat het mach strecke tot / uwes naems eere 1655.'

PLAATSELIJK BESTUUR

In de zeventiende eeuw bestond de functie van kerkmeester in alle steden en dorpen. Het kerkmeesterschap was geen geestelijke functie. De kerkmeesters maakten deel uit van het plaatselijke

bestuur dat bestond uit een burgemeester, een lid van de vroedschap (het bestuurscollege), vier kerkmeesters en twee armenvoogden.

Nieuwendam telde in die tijd omstreeks de 290 zielen. Daarvan behoorde zo'n zes à zeven procent tot de Gereformeerde Kerk. Aanvankelijk moesten de Waterlandse dorpen hun predikanten delen. In 1658 kregen de Nieuwendammers een eigen predikant.

RESTAURATIE EN BEHOUD VAN ERFGOED

De unieke kerkmeesterkist is niet de enige getuige van het zeventiende-eeuwse kerkje en de bestuurlijke organisatie van de vroege gereformeerde gemeenschappen. Ook de oude preekstoel kreeg later een plek in de nieuwe kerk en de vloer werd geplaveid met oude grafzerken. Inmiddels is de kist protestants erfgoed dat getuigt van meer dan 350 jaar zorg voor de kerk en de kerkelijke goederen. De eeuwen door hebben de kerkmeesters, later kerkvoogden en tegenwoordig kerkrentmeesters genoemd, de bede op de kist immers ter harte genomen.

De kerkmeesterskist hoort bij Project Religieus Erfgoed Amsterdam op de Kaart. Zie religieuserfgoed.amsterdam

NIEUWENDAMMERKERK

Open tijdens de dienst op zondag, en op verschillende momenten met buurtgerichte activiteiten. Zie protestantsekerkamsterdamnoord.nl

Stilte in de stad

iedereen een plek

6 keer stilte

Stilte kun je op zoveel manieren vinden. Een greep uit de favorieten van de redactie.

Karin: 'Ik ga ongeveer drie keer per maand naar de avondkerkdienst. Daar is dan een meditatieve of stilteviering. Die stilte maakt me soms onrustig, maar ook vaak... stil.'

Daniëlle: 'Stilte ervaar ik tijdens mijn hardloopondjes in de vroege ochtend.'

Nelleke: 'Tijdens een concert kan ik me plotseling stil voelen. Tussen zoveel mensen en omgeven door muziek wordt het dan rustig van binnen.'

Robert Jan: 'Wandelen is mijn rustmoment. Automatisch komt daar reflectie, gebed en ruimte bij.'

Anouk: 'Als ik in een boekhandel rondwaal, het liefst bij Scheltema op het Rokin, omdat je daar ook heel lekkere koffie met uitzicht op de straat hebt.'

Koos: 'Stilte vind ik elke ochtend in het bos. Daar waar het geluid van de wind door de bomen gaat.'

HEB JIJ IN HET DRUKKE
AMSTERDAM WEL EENS
BEHOEFTE AAN EEN
PLEK WAAR HET STIL
IS, WAAR JE TOT JEZELF
KUNT KOMEN? KRISKRAS
DOOR ONZE
STAD ZIJN PLEKKEN
WAAR DIT KAN.

AVONDGEBED IN DE ELTHETOKERK

Elke werkdag is er een avondgebed van 19.30 uur tot 20.00 uur. Een half uur van rust, gebed, muziek en de kaars die brandt. **De Elthetokerk, Javastraat 118, Oost**

SAMEN OF ALLEEN, STILTE IN HEBRON

Bij Hebron kun je thuiskomen. Op diverse dagen ben je welkom voor ontmoeting, maar ook om even de stilte op te zoeken en tot rust te komen in de kapel. Vaste openingstijden zijn: dinsdag van 10.00-16.00, vrijdag van 9.00-16.00 en zondag van 10.00 tot 13.00 uur. Ingang via de huiskamer, Polanenstraat 211 **Buurtkerk Hebron, Polanenstraat 197, Spaarndammerbuurt**

SERENE RUST IN DE JORDAAN

Elke dinsdag tot en met donderdag geopend van ongeveer 10.30 tot 12.30 uur. Ingang aan de Noordermarkt. **Noorderkapel in de Noorderkerk, Jordaan**

OCHTENDGEBED IN SLOTTERVAART

Woensdag van 9.00 uur tot 17.00 uur is de kapel open. Ieder is van harte welkom om binnen te lopen voor stilte of gebed. Vrijdag is er om 8.30 uur een ochtendgebed in de kapel. Op andere dagen is de kapel wisselend geopend. **Kapel van De Ark, Slotervaart**

RUST MIDDEN IN DE PIJP

De kapel van de Oranjekerk is bijna dagelijks geopend tot 20.00 uur. De kerk is doordeweeks open van maandag tot vrijdag van 10.00 tot 15.00 uur. Zaterdag van 14.00 tot 16.30 uur en zondag van 9.30 tot 12.30 uur. **Kapel Oranjekerk, 2e Van der Helststraat 1-3, de Pijp**

KAARSJE IN DE MUIDERKERK

Elke zaterdag van 11.00 tot 13.00 uur kun je even rustig in de Muiderkerk zitten, een kaarsje branden of met iemand praten. Ingang naast de toren, tegenover het Oosterpark.

Muiderkerk, Linnaeusstraat 37, Oost

IN DE LUWTE OP JE WERKDAG

De Westerkerk is in de regel open van maandag t/m vrijdag van 11.00 tot 15.00 uur. Kom de monumentale kerk bewonderen, ga even zitten en steek een kaarsje aan als je wilt.

De Westerkerk, Prinsengracht 281, centrum

STIL MOMENT AAN DE NOORDERMARKT

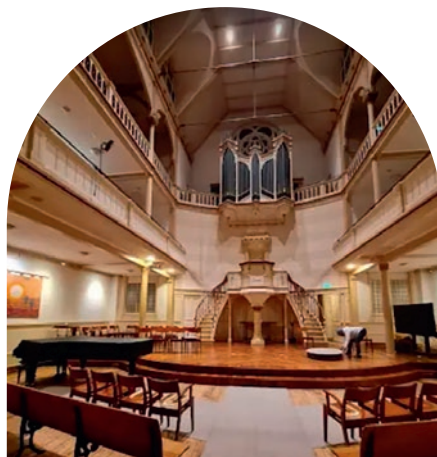
Loop op zaterdag- of maandagmorgen tussen 10.30 tot 12.30 uur binnen voor een bakje koffie en geniet van een moment van rust, ga zitten om muziek te luisteren en verwonder je over het gebouw.

Noorderkerk in de Jordaan aan de Noordermarkt

Waar vind jij jouw stilte? Laat het ons weten via redactie@protestantsamsterdam.nl of stuur een DM naar @protestantsamsterdam. Een echte brief mag ook (adres in colofon).

MIDDAGGEBED IN DE WILLEM DE ZWIJGER

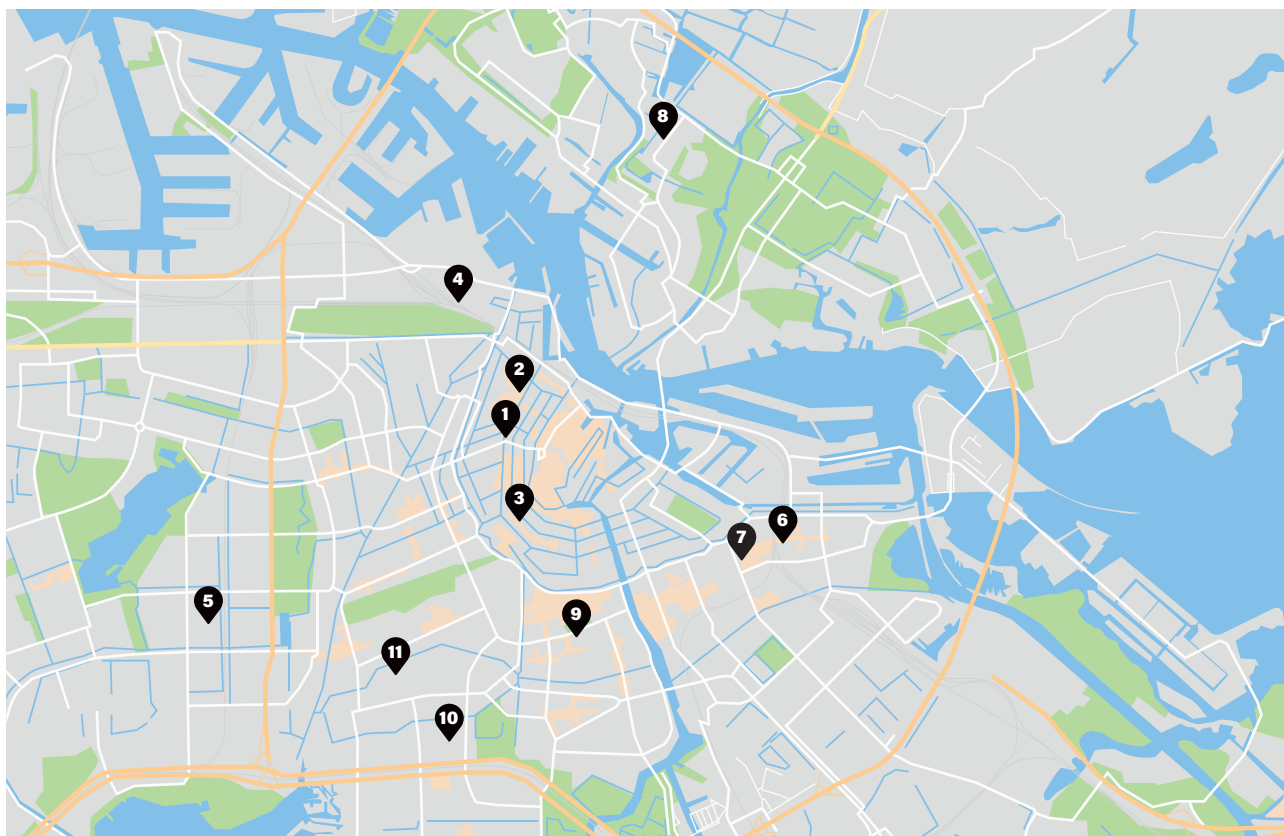
Elke woensdag van 10.00 tot 12.00 uur is iedereen welkom voor een kop koffie/thee. Er is gelegenheid tot het ontmoeten van buurtgenoten. Aansluitend is er om 12.30 uur een middaggebed. **Willem de Zwijgerkerk, Olympiaweg 14, Zuid, Stadionbuurt**

OPEN KERK IN DE KEIZERSGRACHTKERK

'Zomaar tussen de grachtenpanden, om de hoek van de drukke Leidsestraat, staat daar ineens de Keizersgrachtkerk. Maandelijks op zaterdag geopend voor iedereen, voor een moment van stilte en bezinning. De kaarsen in de kerkzaal zijn aangestoken. Er liggen folders met informatie over de kerk. Twee mensen die vertrouwd zijn in de kerk staan klaar om bezoekers te ontvangen. Sommige bezoekers zeggen niets en gaan in een kerkbank zitten om te genieten van de stilte en het gebouw. Anderen vragen wat voor kerk dit is? Rooms-katholiek? Is het een schuilkerk? Nee, het is een protestantse kerk. Worden hier ook nog diensten gehouden, is ook een veel gehoorde vraag. Ja, iedere zondagochtend om half elf. Mensen lopen aandachtig door de kerk, steken een lichtje aan in de stiltehoek, voor ze weer in de volle stad verdwijnen.' **Baukje Burggraaff**

Open zaterdagen: 15 juni, 6 juli, 3 augustus en 7 september van 13.30 tot 15.30 uur. Neem een kopje thee, steek een kaarsje aan, kom tot rust. **Keizersgrachtkerk, Keizersgracht 566, centrum**

Overzicht van stitteplekken in de stad

1 Westerkerk

Prinsengracht 281
westerkerk.nl

2 Noorderkerk en de Noorderkapel

Noordermarkt 48
noorderkerk.nl

3 Keizersgrachtkerk

Keizersgracht 566
keizersgrachtkerk.nl

4 Kapel Hebron

Polanenstraat 197
hebron.amsterdam

5 De Ark (Slotervaart)

Van Ollefenstraat 9
regenbooggemeente.nl

6 Elthetokerk

Javastraat 118
elthetokerkamsterdam.nl

7 Muiderkerk

Linnaeusstraat 37
muiderkerk.nl

8 De Ark (Noord)

Aakstraat 60-64
protestantsekerkamsterdamnoord.nl

9 Oranjerkerk

Tweede van der Helstraat 1-3
oranjekerkamsterdam.nl

10 De Thomas

Prinses Irenestraat 36
dethomas.nl

11 Willem de Zwijgerkerk

Olympiaweg 14
willemdezwijgerkerk.nl

Open stad

Venetië en Amsterdam worden vaak in één adem genoemd. Beide steden hebben veel water en (dus) veel bruggen.

Het zijn toeristische trekpleisters voor mensen uit de hele wereld. Venetië ontvangt jaarlijks dertig miljoen bezoekers en Amsterdam ongeveer twintig. Logisch dat er op beide plaatsen af en toe flink wordt gedebatteerd over waar de grenzen liggen.

Venetië is om. Wie de stad wil bezoeken, moet een ticket kopen van € 5,-. Zo besloot burgemeester Luigi Brugnaro. Voor een aantal topdagen geldt een maximumcapaciteit. De stad is een openluchtevenement geworden. Dus geldt de regel vol = vol.

Goede oplossing, zou je zeggen. Maar de kritiek was niet van de lucht. Venetië zou een geldmachine worden. Of een surveillancestaat. Of allebei. Een Nederlandse hoogleraar toerisme suggereerde dat het slechts een afleidingsmanoeuvre is. Venetië wil per se niet op de Werelderfgoedlijst van Unesco terechtkomen. Dat zou pas echt een capaciteitsbeperking betekenen.

MIDDELEEUWSE STADSPOORT OF MILIEUZONE

In Amsterdam mag je nog steeds gewoon komen en gaan. Hoewel? De burgemeester heeft al eens laten onderzoeken of je een systeem van toegangspoortjes rond de Wallen kunt creëren. Er is een hotelstop. De stad heeft milieuzones waarbij alle kentekens met camera's geregistreerd worden. Rond grote evenementen als Koningsdag wordt er intensief aan crowdmanagement gedaan:

het systematisch plannen en sturen van publieksbewegingen Een sms-bericht 'kom niet meer naar het centrum' is al bijna gewoon geworden.

Altijd hebben steden poorten gehad. Wie in of uit ging, werd altijd goed bekeken en soms ondervraagd. Nee, de middeleeuwse stadspoorten bestaan niet meer. Maar in het vrije Venetië en Amsterdam word je supergoed in de gaten gehouden en op tal van manieren geregistreerd. Toch een tikje benauwend.

STAD VAN GOD

De Bijbel eindigt met een visioen. Er gaat iets boven Venetië en Amsterdam. Ten slotte is het tijd voor de stad van God. De poorten van die stad zullen nooit gesloten zijn. Geen toegangsprijs, betekent dat. Geen tolpootjes. Geen camera's of kentekenregistratie.

Visioenen willen inspireren. Het Amsterdam van nu is gebaat bij plekken waar je niet hoeft te betalen en geen ID-bewijs hoeft te tonen. Waar niemand je onderzoekend aankijkt en vraagt wie je bent of wat je komt doen. Zulke plekken zijn zeldzaam. In ieder geval is er een hele serie kerkgebouwen. Daar werkt het écht zo. En een visionaire kerk spant zich in om steeds meer richting dat visioen te werken: dat je deuren nooit gesloten zijn. *That's the Spirit.*

De stad van God is nooit gesloten

TIM VREUGDENHIL IS STADSPREDIKANT VAN AMSTERDAM EN LAAT ZO HET GELUID VAN DE PROTESTANTSE KERK IN HET MAATSCHAPPELIJKE DEBAT HOREN

WAT DOE JIJ MET JE IDEALEN?

- ☐ BETEKENISVOLLE BAAN ZOEKEN
- ☐ VRIJWILLIGERSWERK DOEN
- ☐ ACTIVIST WORDEN
- ☐ EEN EIGEN INITIATIEF BEGINNEN

JE GAAT HET DOEN BIJ DE

IDEALEN
SCHOOL

